1 IX

Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

Серлало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШИНАРА, 27 СЕНТЯБРЬ, 1983 ШУ. ◆ № 116 (6838). ◆ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

КПСС ЦК Политбюро ерriанарча заседане дийцар халкъа эша товараш хьаделга а бахача нехаш гlулакхаш дара система дегlайоалаяра комплексни программа оттаяра а доц. Заседане белгалдаь ма хиллара, КПСС XXVI съезда решенешка хьежжа вай партен пачхьалкхецон хадданза теркам бу халкъа вахаре хьал дlахо айдара. Хlара шу массаза доал тоалу советски наьха вахара хьалаш, цар дохадаш алсамъюол, хlамаш эцара йола торо айлу. Гlулакхаш ду наха дукхагlа хоатта товараш леррагlа дукхагlа арахецара, цар ассортименти дикали тоалра, бахача наха деча гlулакхий объем а тайпаш а дукхагlа хилийтара.

Хlьта а баха нах дукхача товарашцеи гlулакхашцеи lалашбара, цар дикала боарам, хlьта ишта гlулакхаш дара культура наха дlадехарел тlехьаюс, ялахьегамхоша даха а доагlаш бехкаш доах из бахьан. Цу дерригне а тlагlертта дlадех халкъа эша товараш хьаделга хlанзарча техникахи технологехи шерра пайда эцара кlийлех тlа дикала кердача боарам тlа доаккхалга, гlулакхаш дара сфера, цунца транспортни, бытовой, культурни гlулакхаш делга, нах чубахача цlеношта ремонт елга, уж тоаделга, делга, нах чубахача цlенош ремонт елга, бахача наьха салоlилгеи мукъа хан вlаштlехьъиккхар а долаш, дикали кердача боарам тlа доаккхалга. Цунца дувзаденна боккхача лоархlамс хинна дlаотт моттигерча партийни, советски, боахама органий инициатива дlахо алелга, йолаш йолча ерригача торонехи кхоачамеи ихы а биззагlа пайда эцилга.

КПСС ЦК Политбюрос дикка даргдоацаш лаьрхlар 1986—1990 шерашта йолча пхе шера плана а ихы йlабхагlча ханна долча СССР экономически социальни дегlайоалаяра Керттерча лостамашта а юкъе халкъа эша товараш хьаделга а бахача наха гlулакхаш дара система а дегlайоалаяра комплексни програмиа оттаелга, советски саго дlадеха тайп-тайпара гlулакхаш а цунна эшараш а дизза кхоачашделга дага а кхоабаш.

КПСС ЦК Политбюрос йийца а йийца къоабалдир 1983 шера 20 сентябре Москве хиннача социалистически мехкий Коммунистически болхлойн партей ЦК дунен халкъашта юкъерчен идеологически дешашта болча секретарий совещане итогаш. Белгалдаьд, дlахо йодача хана а Советски Союз, социалистически содружества къычана а Советски Союз, социалистически содружества кхыча мехкашца айхха цхьана гlулакхаш а леладеш, империализма агрессивни планашта тlагlертта духьала латтаргlолга, тlема кхерам мелбе, машари халкъий кхерамалеи чlоагlъе гlертаргйолга. Цу де лерхlарашка кхачара дуга КПСС хьинаре цхьана гlулакхаш леладергда ядерни къовсама бокъонца бола чlерам кхетабеча тайп-тайпарча политически общественни низаппа. Хlанзарча хьале къаьстта лоархlам болаш да дунен тlарча общественно стага социалистически мехкий машарерча инициативай, Европе ядерни герзашта довзув оттадарах ена переговорашка СССР енивча предложеней маlан дlадовзийтар.

КПСС ЦК Политбюрос белгалдир, вежарашка долча социализма мехкий цхьоагlон кхотаялара, цар вlаши барт баь, конструктивни машара политика, хlанзарча дунен халкъашта юкъера хьал ира латтача хана дунен халкъашта юкъера гlулакхаш лертlа хилара, халкъий хьанкъашта юкъера гlулакхаш лертlа хилара, халкъий хьашта дlа ма деххача лостамагlа уж дегlадахаре лоархlамегlа фантор йолга.

КПСС ЦК Политбюро заседане къоабалъяьй вlаши цхьана леладу советско-болгарски экономически гlулакхаш дlахо дегlадоаладара Софие хиннача переговорий итогаш, хlьта ишта дийцад вай мехка дунен халкъашта юкъерча хьалех чурча вахарех кхыдола дешаш.

Дика болх беш хиларца белгалъяьннай Нохч-Гlалгlай гlишлош управлене чуйоагlача Цlеиош деча комбинате Востриков Анатоле кулгалду плотникий бригада.

Шоай декхара корматаш 120 — 130 процент кхоачашъю плотникаша Хасуев Хьамзата, Ташаев Овлахазара, Володин Евгене, Радионов Виктора. Цар кхоачашдеш доле балхаш массаза а дикал лакха йолаш хул.

СУРТА ТlА: хьалха латта плотникий бригада (аьрдехьара аьттехьа) Хь. Хасуев, О. Ташаев, А. Востриков, Е. Володин, В. Радионов.

И. ПЛИЕВА сурт.

ХЬИНАР АЙДАЬ

«Чечингстробматер» и ораша яхача объединенена чуйоагlача Чир-Юртера тlо боаккхача заводо кlанзле кхоачашъяьй пятилетка кхоалагlча шера пачхьалкхен план. 14 эзар квадратни метр облицовочни плитка арахецца езача цо 15 эзар квадратни метр кlанзле из мах бола продукци пачхьалкхенга езай.

Из толам баккха вlаштlехьдаьннад болх ритмично дlаlоргболаш къахьегам вlаштlехьбеккха хараз, къахьегамеи производственни дисциплина боагlача боареме хиларех, продукци хьеш дlадодар йоздарах.

Дукха за йоацаш цхьайха мозаични плитка арахецаш йола керда линии йовзалийтай заводе, цун бешхало сенах лаьт аьлча, кхераче обработка ена тана юкъе нийсача отходах из хьеаш хиларца, хlьта хьалхагlа уж отходаш дlахухьсар укхаза.

Завода директора нов. Ю. Албакова дувцачох продукцега дlадодар дикка лоцце вlаштlехьдаьннад балха юкъе шерра рационализаци йоаларех. Пхьмах цхьан квадратни метр плитнега дlадахка дезар 41 соми 50 кепиги долаш, укхаза дlадохийтар 38 сом мара доц.

Хlьта таханарча дийнахь бригадни подрядах боля беш ихо бригада а заводе. Царна юкъе а дикагlа толамаш доахаш хиларца белгалъяьннай Ачарова Ризвана кулгалдеш.

* * *

Укх шера нийс бетта план ши кlира хьалха кхоачашъяьй грозненски химически завода коллективо. Хlьта сентябрь бутт чакхбалале кхы 425 тонн гранулированни полиэтилен арахецаргда укхаза.

Белгалдаккха дезаш да тlехьарча хана лакхарча категорех арахецаш йола продукци заводе дукхагlа хулаш латтилга. Балха хаках биззза пайда эцар бахьан долаш, къахьегамеи производственни дисциплина дика хилар бахьан долаш хьахул уж толамаш.

«Хlара балха денна — дикала Знакl» яхача девизах къахьегача химикаша дог гlоздаха балха толамаш доах. Къаьстта белгалъяьннай укхаза начальник А. Б. Подгузов вола номер 132 «б» смена коллектив, цига дика толамаш дахарца боваш ба аппаратчикаш Ордин Таисия Ивановнан, Шевченко Михаил Константиновичи.

Цу цеха ихы а массехи смена я октябрь бетте чотэ болх беш.

* * *

«Хlара балха дийнахьа дисциплина тlехдикен хьадер дукхагlен хилийта!» яхача девизах къахьегача грозненски текстильно-галантерейни объединене дика толамаш доах цхьайттагlча пятилетка кхоалагlча шера. Укх шера бархl бетта нормативно цlена продукци арахецара план 109,9 процент кхоачашъяьй барт болча коллективо. Планал совгlа арахийцай 98 эзар сом мах бола продукци.

Уж толамаш доха вlаштlехьдаьннад социалистически яхье массе тайпа формаш балха юкъайоаларехи, къахьегамеи производственни дисциплина дикача боареме хиларехи.

Дикагlчарна юкъе а дика къахьегарца а белгале а Назрановски района Экажкъонгий-Юртара Антошкиев Музьмеда кулгалду номер цаl йола гlамаш тега участок. Цо кlанзле кхоачашъяьй нийс бетта план.

Боахамо низ Iоабеш латт

Iалама геттара хозача моттиге улл тха Орджоникидзе цlерагlа колхоз. Лаьтташ дукхагlдараш лоамий босепхка хилар бахьан долаш, кlелга да тха юртбоахама культураш кхее пайдане доладаш. Цунца цхьана, эзар гектар гаргга эрий буц тlаювла даьгlенаш, цоваш да. Цудухьа хьайбаш леладара дукхагlа теркам тlабохийт тха колхозе. Хьайбаш керттерча даьккъе лоамий даьгlенашка доала а ду цига lалашдаьча доакъарца кхоаба а кхоаб.

Кхачан программа кхоачашъеча доккхагlа даакъа юкъедахьа торо хургйолаш хьайбай боахам ихы а шербе лерхl оаха. Говраш лелаелга дегlадоаладара къаьстта теркам тlабохийтаргба оаха дlахо йодача хана.

Говраш доакъарца lалашъяра дукха йоакхо е езаш даци. Лоамий даьгlенашка яхаш шера юкъера лаьрхlача итт-цхьайтта бутт боаких цар.

Бетташ бола 237 етт а ба боахаме. Уж доахан Мужичен Галашкен шин ферме леладеш да.

Цlакхха ца хиннача тайпара дика хьоихамаш гойт уж леладеча наха. Масала пачхьалкхенга шура йоахара укх шера плая 1 сентябрь хьатlанхоачаш яь дьякхар цар. Тамаш е езаш хlама дац из. Хlана аьлча, хlара кхоабача lаттагара дийнахьа йоакха шура соахкарчул 2,5—3-зза дукхагlа я.

Хlьта малагlча гlулакхаца, торонаша вlаштlехьдоалийт тха хьайбаш леладерашта ишта овсаре къахьега? Цу хаттара жоп хуш майрра ала йиш я, вгара хьалха колхоза кулгалхоша, специалисташа шоашта тlадиллача гlулакхах бехктокхам укх шера кlоаргагlа кхетабендаь, наьха балхахара безам совбаккхара дукхагlа йоакхо ендаь, хьайбаш кхабара болх овлангара деза тоабендаь карагlдалийтад, аьнна.

Балхацара наьха безам совбаккхара а хьадечох цар бехктокхам лакхбара а дукхагlа йоакхо ю хlаlла. Масала, фермашта, доиркашта юкъе яьржача социалистически яхьа итог хlара итт дийнахьа ю. Яьнкхача шурийга, цун хьоаналга, хlара коллектива къахьегама а производственни а дисциплинагга а хьож итог еш. Котало яьнкхача ферма 100 сом премиlу.

Яхьа итогаш хьайбаш леладерий собране ю. Вlашагlкхийттача яхьа итог ярал совгlа наха майрра дувц болх хьабе шоашта новкъарле еча кхоачамбоацарех, гучайоах уж дlадаха йиш хулийтача торонаш. Собране дийцар дlаяьду лаьрхкхlа леладеча журнала тlа. Аргlанарча итт дийнахьа баьча балха итог еш хьож хьалхарча собране гучадаьча гlалаташ дlадахаре фу даьд.

Ишта болх вlаштlехьбаккхаро цкъа-дале, лакхбу хьадечох хlаране бехктокхам. Хlара коллектив хьаштдолаш я ший сийна, пресешта дукха яхье котало яккха. Цу гlулакхо ма хулла дикагlа къахьега декхарийла бу берригга хьайбаш леладераш. Ишта долча хьале цхьанне а лаьц ше декхараш бе-башха а доацаш кхоачашдеш уллув болх беш вар. Цхьабакъда, опыт йоацандаь ца хоаш гlелаташ дувлийтачоа уж дlадаха дикача хьехамашца, гlулакхаца новкъостал ду ерригача коллективо.

Ишта дика хьонхамаш гойта колхоза къаьстта доккха новкъостал дечарех а дувца лов. Уж ба скотник Мякиев lадрахьман, lаьсий леладеш йола Оздоева Фадимат, доиркаш Оздоева Хамсат, Героева Аьсет, Оздоева Казбан, йиижарий Хачароевгlар Хамсат, Зайнат, Совдат, ихыбараш.

Халахете а тlеххьарча хана лаьгlъеннай хlара кхоабача lаттагара йоакха шура. Цу кхоачамбоацара керттера бахьан — даьгlенашкара буц гlожъенна хилар да. Из бахьан долаш, бетташ бола 120 етт, воккха доахан ленъа да, лоамашкара lо а доаладаь чуотlадаь моцача доакъарца кхаба лаьрхlад оаха.

Тlатеlла кийчо еш я хlана хьайбаш lаи замалахьа чуседара. Из бехктокхаме гlулакх чакхдоаккхаш деча а дергдолча а балхех дувцаш парткома заседани хилар дукха ха йоаццаш.

Къаьстта йоакхо ю доакъар lалашдара. Из ма могга дукхагlа lалашде гlерт колхозахой. Силдаь дlаlьош да силос йоллара, йол кийчъяра балхаш.

Силоса хьажкlаш ихаь агрегатаца хьокх. Балха нормаш тlеххоачашъеш къахьег уж лелаеш болча механизаторашa Оздоев Хасолта, Дзейтов Османа, Барикхоев Мувеис. Хlьта яхье хьалха хlанзарчоа Дзейтов ва.

Ишта овсаре, шоай декхарех геттара дика лоархlабеш къахьег кхай тlара силос йоллача хьекха моша гlадам дlакхухьаш болча шофераша Батыгов Уматгире, Оздоев Султана, Барахоев Махьмада, тракториста Евлоев Аслангире.

Батыгов Уматгирех къаьстта дувца доагlа. 1957 шера деза къахьегаш ва из тха колхозе. Йоккха опыт йолча по дика доал ду ше лелаеча машина. Цудухьа ца йохаш, хадданза болх хьабе кийча йолаш а хул. Кхай тlара силос йоллача дийнахьа юкъера лаьрхlача 10—12-зза моша гlадам дlадахьа кхоаву из, нормагlа ялхазза мара дlадахьа ца дезача.

Геттара раьза да тхо силога кхеьчча хьажкlий хьувкъама е. Хlара гектара тlара юкъера лаьрхlача 150—170 центнер йоал. Бакъдар аьлча, хlара гектара тlара ишта дика хьувкъам чуба вlаштlехьдаларах баркал ала дезаш да, дlайийнача дено чуэцалца уж лореш хиннача хьахочоа Мякиев Хьасана а.

Хlьта хlанзле 3600 тонн гаргга силос еллай оаха кlоягашка, шера план 2500 тонн йолаш.

Йоачан йоацаш латтача хlанзарча хана ма могга дукхагlа пайда эца гlерташ тlатеlла къахьегаш ба даьгlенашка, йоашка кулг кара маигалашца йол хьонхаш боахкараш а. Уж ихо бlаь совгlа саг ва. Колхозаца лъча договорах lалашъльча аьлах нийсса ах шийла а юташ вож колхоза дlаяла езаш ва хlара саг.

Царна юкъера белгалбаха боагlа Гандаров Хьамзат, Костоев Ахьмад, Вузурталов Хьасан. Йол lалашъяра хlара шера доккха новкъостал ду цар колхоза. Цар кийчдаь доакъар геттара дика а хул.

Хlанзле боахаме lалашдаь доакъар соахкарчул цюзза хlана дац аьнна, дукхагlа да. Хlьта из хьайбаш цхьан шеран ах шеран кхаббал lалашде колхозахой вlаштlехьдаргда, аьнна хетт.

М. ДЗЕНТОВ,
Сунженски района Орджоникидзе цlерагlча колхоза парткома секретарь.

ДЕКХАРАШ ТIЕХХОАЧАШДЕШ

Цхьайтталагlча пятилетка кхоалагlча шера плаш ханал хьалха кхоачашъяра доккхий социалистически декхараш тlайийцад Ленина орден лелаеча «Грознефть» производственни объединенена чуйоагlача Грозненски опытно-хьокхама буруув тохара балхий управлене бурувдеттараша. Уж ханал хьалха кхоачашъяра «Хlара балха дийнахьа дисциплина тlехдикен хьадер дукхагlен хилийта!» яхача девизагlа шерра социалистически яхь йоаржаяьча цар цхьанкха бутт дlабахийтабац шоаш тlайийца декхараш тlеххоачаш ца деш. Ер шу доладелча дена пачхьалкхенна планагlа лаьрхlачул совгlа цар техад пхи эзар метр гаргга буруув. Къаьстта беркате хинкаб царна дlабахьа август бутт. Буруув тохара пачхьалкхен план 133 процент кхоачаш а яь, планагlа лаьрхlачул совгlа цар техад 364 метр буруув.

Овсаре къахьегарал совгlа, къаьстта чlоагlа тоадаьд лаьттав ченаш техкарьша шоай деррига техника-экономически хьоккамаш а. Буруув тохача дlайохийта пайда эцаш йола ха 85 процентага дlанхоачаяьй цар. Из хул гlанийцача декхарех лаьрхlачул дикка лаккагlа. Буруув тохарга дlабода мах лохбарах духхьал воpxl бетта производствана кходаьд 489 эзар сом. Зlамигlчун е доккхачун а кхом барах, буруув деттача остех биззa пайда ийбарах, буруув тохарга дlабода мах лохбарах берригга а пачхьалкхенна баь пайда 673 эзар сом ба.

Уж толамаш доахача хьинаре даакъа а лоацаш, башха-дика толамаш дахарца белгалъяьнна дукха бригадаш я УБР-е. Царех цаl я шера пхи эзар метр буруув а тохаш, цхьан шерен ах шерен скважина йистейоаккхарга лкача девизагlа къахьегаш йола коммунист, кагирхой хьехархча С. Б. Хожахмадов керте латтача № 153 йолча буровой коллектив. Буруув тохара август бетта задани шоэза тlеххоачашъяьй цо. Итт беттеи 22 дийнахьен пхи эзар метр буруув техад. Ер шу доладелча дена 109 эзар сом кходаьд бригадо пачхьалкхенна. Ишта дика болх беш я М. Л. Джандаров керте латта № 158 йола буровой коллектив. Буруув тохара август бетта план дикка тlеххоачашъяьй ю, хlьта пачхьалкхенна баь пайда 167 эзар сом ба. Тlеххlоарга (5800 метр) гаргга буруув а тохаш «Бурунная-2» яха скважина йоаккхаш я А. М. Золотарева кулгалдеча бригада коллектив. Хlара бетта, шера планашц тlайийца социалистически декхараш тlеххоачаш а деш социалистически яхье хьалха латташ хиларца белгалъяьнна я из. Ше хlанз йоаккхаш йола скважина яккха йолаелча дена по пачхьалкхенна кходаьд цхьа миллиони 11 эзари сом.

Буруув тохара балхий управлене хlара скважина йоаккхача пайда эцаш йола балха ха 85 процентага дlакхоачаяьй. Общественни советен lилман ларда тlа къахьегам вlаштlехьбаккхара творчески къахьегача бригадашеи хьинаре даакъа а доацаш сихагlа буруув тохара дола технологически режими карта оттадаьд, из бахьан долаш лакхъеннай буруув тохара сухал. УБР-е шерра lомаеш я шера пхи эзар метр буруув тохача А. Г. Мау, С. Б. Хожахмадов керте латтача бурувдеттарий бригада опыт. Скважинаш сихагlа яхара хоадамболлаш йола организационно-технически мероприятеш балха юкъеккхухь цу бригадашта. Бурувдеттараш дог тийша ба башха-дика толамаш а доахаш, Нохч-Гlалгlайчен мехкдаьтта промышленноста 90 шу дузача цlейна шоаш сийлена хаьнъагlорг хиларах.

Д. ГАБАЕВ,
Грозненски буруув тохара балхий управлене воккхагlвола инженер.

БАХЬАУДИНА «КУРА» ХЬАЖКIАШ

Хьажкlаш кхеяра бокъонца бола говзанчаш доарнхlаш ба Назрановски района «40 лет Октября» совхоза механизаторашц. Районе мегтел ерригача республике цlи хеза ба хьажкlаш леларараш Гелисханов Юсапи Кодзоев Бахьаудини. Дукха ха я из культура боахаме кхею. Хаоттаз во болаш укх тlеххьарча шерашка дукха халонаш дайнай совхоза хьажкlаш леларераша. Хlьта, а цхьа шу дlадодаш цар шоай декхараш кхоачаш ца деш. Аттагlчарех хилийзар карара шу а. Хlьта а «Моллагlча а хаоттаха хьалашна — лакха хьувкъам!» яхача девизагlа къахьегаш хьабоагlача совхоза механизаторий вlаштlехьдаьлар ялата лаьрхlа хьажкlаш дика хьувкъаe.

Хlана совхоза кхашка шерра даьржад ялата лаьрхlа хьажкlаш чуэцара балхаш.

...Делкъа ха гаргахоачаш яр со республика цlи хезача хьажкlаш лелаечун Кодзоев Бахьаудина звене кхаьчача хана. Хьажкlаш чуэцаш йоалл «Херсонец-200» яха ялх мугl дlалоэцаш йола кхо комбайн. Иньлагlа чр кхай йисте еха латтар. Цхьа юхе хlатlайоалаь «техничкагlа» латт. Сихбенна комбайн тоае гlерташ боахк слесараш Чумаков Мухьмадеи Мерешков Бахьаудини. Царца цхьана воал ехача комбайна Кодзоев Бахьаудин а.

— Транспортерни валик а еха сецай яр, — йоах Бахьаудина. — Ма дарра дийцача, ер мастерске дlа а йига тоае езаш яр. Хlана аьлча, кхай тlа валик хувна атта дац. Бакъда, тlаянха дукха ха йоацаргья комбайн тоаеш. Хlьта, хlана хlара минута еза ма йий. Цудухьа, хала даре а кхай тlа тоае лаьрхlар оаха яр. Из болх кьычахьяра новкъостал ца эшаш тхоашта кхоачашбургба, аьнна хет тхона.

Дукха ха ялалехьа, техника дика йоваш болча слесарий Чумаков Мухьмада, Мерешков Бахьаудина новкъосталца, сиха тоа а яь ший комбайн кхай тlа лькхар Кодзоев Бахьаудина. Ишта, балха ха зехьа а ца йоаш, хоза латтача хана хlара минутах биззa пайда а ийбеш толаме чуэц Бахьаудина коллективо шоллагlа илата хьувкъам. Цlаькха а цхьа хlама да белгалдаккха дезаш. Балха ха зехьа ца йоаяр дукха го баьккха кха чу а лоацаш хьокх хьажкlаш. Цо торо хулийт комбайнага из кхай тlара а ца йоаккхаш хадданза болх байта.

Хьажкlаш чуэцаш боахкачарна дийнахьа шоза бlайха кхача бахь кхай тlа.

Къаьстта йоакхо ю социалистически яхь леларa гlулакха. Хlара дийнахьа баьча балха итогаш ю. Дикагlа къахьегараш белгалбоах ахчан премешца, цар сийна кхай тlа арахеи «Молнеш». Ишта ахчан премеш массехаза тийнай комбайнера Кодзоев lийсайна. Дукхагlа йолча хана яхье хьалхалаташ хьавоагlа из хьинар долаш къахьегамхо. Бакъда, цуна дукха тlеххьабисаш комбайнераш Измайлов Ахьмад, Оздоев Руслан, Евкуров Руслан. Цхьа ди вlадодац цар шоай дийнахьара нормаш кхоачаш ца еш. Раьза ва Бахьаудин «Райторгбытера» совхоза хьажкlаш чуэцa новкъостал де баьхкача трактористаш Оздоев Рашида, Цечоев Мурада беча балха а. Цу деррига вlаштlехьдалийтад звенона доацача хана 150 гектара тlара хьажкlаш чуэцаш яха.

Еррига а 200 гектара тlа индустриальни хьисапе кхеяьй Бахьаудина звенос ялата лаьрхlа хьажкlаш. Хьувкъам дика хиннаб. Хlара гlадамах йоал шишшакхоккха хьажкlа. Юкъера хьайцача хlаз хlара гектара тlара 60—65 центнер фуаьльна хьажкlаш йоах звенос.

Дlададахача шера, хаоттам во хиннабале а хlара гектара тlара 70 центнер фуаьльна хьажкlаш яьхар. Хаоттамга дилалача аттагlчарех хилийзар звенона карара шу а. Хlьта а, хьувкъам соахкарчул дукха дохагlа бац.

Мишта вlаштlехьдоал Бахьаудина звенона шершера ишта лакха хьувкъам кхебе? Малагlа я толам баккхара къайленаш? Цу хаттарашта жоп а луш, Бахьаудина дувц.

— Толам баккхар гийша да лаьтта йоаттlаш йола йоахо ярах. Кхай тlа техника лелае хар кlезига да. Бокъонца йола лаьтта лелалер массаза а ший звенош кlоаргьеш, агротехнически lилма барт болаш хила веза la хьатlакхазалехьа дика аьха кийчале деза лаьтта. Хlьта, лоа дилачул тlеххьагlа минеральни удобренешца подкормка е доагlа. Цу тайпара, бlаьсти хьажкlаш дlаелехьа ини кийчъе деза лаьтта.

Чlоагlа лоархlаме да ханнахьа хьажкlаш дlаер а. Укх тlеххьарча шерашка бlаьсти хаоттамо новкъаьло еш дукха моттигаш хиннай. Хlьта а массаза а лоацача агротехнически ханашка хьажкlаш дlае карагlдоал тха звенона.

Севооборотага хьежжа хlара шера хувц оаха хьажкlаш дlаюв кхаш. Соахка гурахьа дlадийна яаат чуйпачул тlеххьагlа лаьтта макхаш даьхар оаха. Цу агроприемо вlаштlехьдалийтар лаьтта цамцадаккха а овсар хlалакде а. Цул тlеххьагlа хlара гектара 4 центнер суперфосфат а кхоачийташ 25—27 сантиметр кlоарга лаьтта аьхар. Хlьта lаи замалахьа хlара гектара кхы а бархl-бархl центнер кхоачийташ аммиачни селитреи суперфосфати техар. Тlаккха тхсай кхаш лаьтта кlаллlа ца доахача поахарашца аьхар. Бlаьсти лаьтта тlера дlаийбедир. Из болх баь бешаре гербицидаш а дlадув фу а массанахьа цхьан боарамагlа кхоачаргдаьар. Хlьта ма дика лаьтта доладелча кхай тlа араьхар гербицидаш тохаш йола агрегаташ. Хlара гектара техар 7 центнер эрадиная. Цо торо хилийтар овсар дlадаккха. Цул тlеххьагlа БД-7 яха деза дискаш даьхар кхай тlа. Хьажкlаш дlайийна укх шера дикагlйолча СПЧ-6 яхача сеялкашца.

Дагадоагlа сона оаха, дукхьашха индустриальни технологех хьажкlаш дlайийна шу. Кердача технологес пайда лургба, аьлча берригаш а тешавар. Тамашйина хетар, хьажкlаш дlайийначул тlехьагlа кхай тlа овсар. кхыдола балхаш ца дезац, аьлча. Хlьта хьувкъам чуийцачул тlеххьагlа тхо кхийттар индустриальни технологех хьажкlаш дlаеда геттара а пайдане гlуланх долга.

Бакъда, хьувкъам хьалхебарах далац гlуланх. Из ханнахьа чуэца а беза. Цудухьа звенос хьалхе а дика кийчъяьяр комбайнаш, жаткаш, тракторш. Хlьта укх шерара хьувкъам чуэцара дика новкъостал ду кердa йоалаьча, лакха овсаре йолча «Херсонец-200» яхача комбайнаша.

Х. ШАДИЕВ.

ДЕЗА СОВГIАТ ДIАДЕЛАР

Хьалхашка латтача декхарех геттара дика лоархlабеш хьабоагlа укх шера Надтеречни района къахьегамхой. Масала, соахка 1 сентябрь хьатlанхоачаш хиннача 459 килограмм дукхагlа йолаш, укх шера бархl бетта хlара кхоабача lаттагара 1632 килограмм шура яьнкхар районе. Цу гlуланхо вlаштlехьдалийтар 16 сентябрь хьатlакхоачаш Даьхенна 3595 тонн шура дlаяла, хlьта соахка цу юкъа дlаеннар 2891 тонн мара яцар.

Ишта дика хьонхамаш гойташ къахьегарах, 1982—1983 шера lаи замалахьа хьайбаш lаигара дахара, хьайбий продукци дукхагlа яккхарах кийчъярам дукха лелаяьча Ерригссоэзни яхьа итогех котбаьнарташ а лаьрхlа КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Сийлен грамота яла хьожайир Надтеречни района хьайбаш леладерашта.

Хьинарерча къахьегамца уж дег тlара даьхьад а бийца селхан из деза совгlат царна дlаделар КПСС Нохч-Гlалгlай обкома хьалхарча секретара А. В. Власова.

Сийлен грамота хьалйцачул тlеххьагlа, партенеи правительстваеи дег тlара баркал а салаш, КПСС Надтеречни райкома хьалхарча секретара Г. Г. Махауре, района берригача къахьегамхой цlерагlа тешам белар Кхачан программа кхоачашъеча ма хулла доккхагlа даакъа юкъедахьар дукха ийши хьинари кхо ца де.

СССР ОБОРОНА МИНИСТРА ПРИКАЗ

27 сентябрь, 1983 ш. **г. Москва.**

1983 шера октябре — декабре СССР Герзашцарча Низашка гlулакх дара йола ха яьккха баьнараш мукъабалийтара а аргlанарча призывагlа гражданаш эскаре бигара а хьакъехьа.

«Массане а юкъарча тlема декхарий хьакъехьара» СССР Законага хьежжа **аз приказ ду:**

1. Советски Эскара, Тlема-Форда Флота, доазонашкарча а чурча а бlушка гlулакх деш бокъонца яккха еза ха 1984 шера 1 январага кхачалехьа чакхйоалаш бола бlухой запасе баха мукъабоалийталба.

2. Укх Приказа 1-ча пунктe хьоахабаь бlухой запасе баха мукъабоалийташ хиларца дувзаденна, бокъонца Советски Эскаре, Тlема-Форда Флоте, доазонашкарча а чурча а бlушка гlулакх де тlахьехалба эскаре вугача дентга 18 шу кхаьча, отсрочка яла бокъо йоаца гражданаш, ишта а отсрочка ха тlехъяьнна гражданаш а.

Приказ дlанхайнадолда ерригача роташка, батарейшка, эскадрильяшка, кемаш тlа.

СССР оборона министр
Д. УСТИНОВ.

ПРОПАГАНДИСТ — ПАРТЕ ИДЕЙНИ БІУХО

Діадахача шоатта дийнахьа вай республике дездеш дар традиционни пропагандиста Ди. Из хетадаь дар октябрь бетта партийни, комсомольски, экономически сете 1983—1984 дешаре шу діадолалуш хилара. Цу дакъе, шоашта карагІдаьнначох, кердачу шера дешара процесс дикагІа вІаштІехьъяккхара де эшарех лаьца дагабалар дукха цу дийнахьа вІашагІкхийттабар город Грозне Ленински районера пропагандисташ а.

Нохч - ГІалгІай пачхьалкхен филармоне хиначу цу слете пропагандисташ боашаш предприятейн учреждейн кулгалхой, партийни организацей секретараш, профсоюзни комитетий председателаш баьхкабар. Президиуме ва парте Нохч - ГІалгІай обкома секретарь М. О. Бузуртанов, райкома а города а бехктохаме партийни болхлой.

ВІашагІкхетар хьадийллар парте Ленински райкома хьалхарча секретара П. Н. Громова.

— КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенешка белгалдаьккхад политически дешара система идеологически балха лоархІаме участок хилар, — аьлар цо. «Политически дешара мкІан сенах латт аьлча, из латт, — белгалдаьккхад Ю. В. Андропова, — таханарча хьалашкара парте политика хІаране кІоарга кхеталрах, ше хьанийначо знанеех практике из пайда ийбе ховш хиларах, ший декхар дика довзаш из кхоачашдеш их хиларах».

Діадаха дешара шу белгала дар КПСС ЦК соцамаша дІа ма деххара марксистско - ленински дешара система эргайоаккхаш хиларца.

Партийнин экономически дешара система кердача структура аьттув балийтер из кхы а дифференцированегІе, корта болашагІа, къахьегамхой тайп - тайпара категореш дикагІа теркальеш, пропагандистски кадраех лерттІа пайда эцаш из хургйолаш вІаштІехьъяккха. Цу дерригне шеко йоацаш ший дика влияни йяр районы хьалхашка латта экономически декхараш толаме кхоачашдайтара. Чакхдаьнача шера районе болх беш хиннай 132 марксизма - ленинизма школа, 100 теоретически, 11 методологически семинар. Практике чІоагІъенна дІазттай къонача коммунистий школаш, эргадаьккха тоадеш хинна кулгалдеча кадрай дешар.

Нов. Громова дешера къаьст - къаьстача формай пропагандисташ а цар балха гІулакхаш а белгалдаьхар.

Районе эггара шерагІа яьржачарех я марксизма-ленинизма лардий школаш. Укхаза дешаш ба берригача коммунистех 95 процент бараш. Партийни организацеша шоашта тІадилла декхар кхоачашдара шоай берригания діалуш, занятеш безамеи чулоацам кІоарга бола шш вІаштІехьйоахаш ба пропагандисташ нн. Лазоренко Валентин Иванович — трамвайно - троллейбуски управлене депо начальник, Компанец Тамара Владимировна — производственни швейни объединене «Швейник» яхача дукхатиражни газета редактор, Дигалова Валентина Ивановна — цу объединене экономист, Антоненко Виктор Петрович — горрадиоузла начальник, Албаков Муса Хусейнович — «ЧИкоптранс» ПАТО начальника заместитель, Фролов Анатолий Иванович — «Красный молот» завода № 4 йолча цеха начальник, дукха кхыбараш.

ТІехьарчун пропагандистски балха гІулакхаш ше хьадда белгалдаьхачул тІехьагІа цунна къамаьл де дош лу нов. Громова. Цо ший балхах лаьца къамаьл даьчул тІехьагІа сцена тІа бех пропагандисташ нн. Лазоренко, Компанец, Дзейтов, Антоненко, Дигалова, Албанов. Царна берригнешта йоагІ - йоагІача КПСС обкома, е горкома, е райкома Сийлен грамоташ, истола тІера пропагандистий медалаш, гІорбаьннача писателий произведенешта подписка яра бокъонаш дІаелар нов. Громова. ХІаьта вале баьгІачар сцена тІа а бувлаш зизаш лу царна.

Цул тІехьагІа цар сийна госфилармоне артистащеи предприятей художественни самодеятельноста даакъашхошеи музыкальни номер кхоачашъю.

Кердача формах йола Іилман коммунизма 34 школа хиннай районе болх беш, йоах нов. Громова. Цар Іомаяьй КПСС экономически политика, боахама механизм эргаьнкха тоаяра дешаш. ХІаьта цу школаи Кузнецов Василий Семенович — «Красный молот» завода керттерча технолога заместитель, Келоев Салман Хамидович — транспортни управлене керттера инженер, Сидоров Владимир Васильевич — «Грознефтегеофизика» треста керттера геолог, Калинин Геннадий Иосифович — «Чечингстройматериалы» объединене отдела начальник, Юрасова Алла Георгиевна — чхьагІараконьячни комбината лаборатори заведующи, Аушева Хьамида ТахІир — № 8 йолча поликлиника керттера лор санна бола пропагандисташ теоре дешаш шоай балха гІулакхашца айхха дувза ховш ба.

Царех цхьанне С. Х. Келоева сцена тІа а ваьле къамаьл ду. ТІаккха уж а лахке хьовхабаь кхыбараш а сцена тІа бех. Царна а Сийлен грамоташи маьхера совгІаташи лу, артисташа музыкальни номер кховчашъю.

Діахо а ший къамаьл ду нов. Громова.

— Теоретически методологически семинараша чулаьцавар района интеллигенце йоккхача отрядацара 3 эзар саг. Цар свяхетим айба ра дукха ду дикагІболча пропагандисташа Сяламов Мовлад Оздуевича — юрта боахама министерства отдела начальника, Бисиянов Александр Бетербиевича — кооперативни техникума директора, Хаит Абрам Захаровича — бувзама управлене начальника, Абрамян Георгий Григорьевича — республикански больница отделене заведующе, Богатырев Берса Тухана — культпросветучилища преподавателя, Власкина Надежда Петровнас — № 41 йолча юкъерча школа хьехархочо, Сахарова Лидия Михайловнас — химико - технологически техникума преподавателя, Панченко Валентина Ивановнас — № 1 йолча музыкальни школа директора, кхыбараша.

ТІаккха музыкальни школа директора Панченко Валентинас къамаьл даьчул тІехьагІа сцена тІа а бийхе совгІаташ лу царна а, цар сийна илли а доаккхаш.

Слет чакхйоалаш юха а къамаьл даьча нов. Громова гулбеннарий теркам тІаззар партийни экономически сете долча кхоачамбоацараш та.

Цо белгалдаьккхар политдешаре хула дукха занятеш хІанз а лакхдеш дІадехарашка хьежна ца хилар, цига даим хилац вІаши пайдане дола айденна къамаьл хотталуш йола моттигаш, цхьаболча ладувгІареш зиеш механически Іомаярал совгІа, царех шоай балха тІа пайда эца ховш хилац. Занятеш йиллача хана тІехьайоахаш а уж ца еш а моттигаш ийсла цхьацанахьа. ХІаьта шоай болх беркате бе вІаштІехьдоал творчески шоай гІулакх дІахьоча, занятеш еча хана ладувгІарий хьинар айдеш, уйлаш совдайоахаш йолча формах пайда ийбеш, коллективе латта къахьегама хьалаш дика довзаш а царца дешара процесс йолаю а. Наьха хьаштаж, дІадехараш довзаш, цар хаттарашта даим жоп дала могаш болча пропагандистий.

Бухсоцаш слета даакъахоша шерра методически рекомендацеш тІайийцар.

ВІарча шин сахьата хинна из вІашагІкхетар ший формага а чулоацамга а диллача ший тайпара хоза, наьха самукъалдоаккхарг доттча бесса вІаштІехьдаккхар бахьан долаш гулбеннарий безам ца эккхаш чакхдаьлар.

Цу дийнахьа а Грозне ерригача районашкара толашагІбола пропагандисташ тІанийцар парте горкома секретараша. Цига къамаьл дир КПСС горкома хьалхарча секретара Н. И. Семенова. Цо дийцар города экономика дегІаахаро проблемаех, кхетама болх тоабара де эшарех.

* * *

Цу тайпара пропагандистий слеташ, собранеш чакхъьннай республика ерригача кхыйолча районашка. Цар балха гІулакхаш хестадеш, совгІаташ луш, дег тІера баркалаш яхаш, кхетама балха эффективность айпра дІахорча хана де дезараш белгалдоахаш хилар районий партийни органий кулгалхой.

С. МАНСИГОВ.

«ТІехьабусараш боацаш бе болх!» яхача декхах къахьегача наьха еча болхлоша дог гІоздоаха толамаш доал цхьайтталагІча пятилетка кхоалагІча шера.

Шоаш тІанийца социалистически декхараш хана хьалха кхоачаде гІертий къахьег дар укх деношка а. Къаьстта белгалбаьнне укхаза мастер Сошина Мария Гавриловна керте латтача участкера наьх. Царех ба Мутухова Саидат, Трофимова Евгения, Мулаева Малкан.

СУРТА ТІА: М. Сошина, С. Мутухова, Е. Трофимова, М. Мулаева.

И. ПЛИЕВА сурт.

КЪАХЬЕГАМЦА КОРАДАЬ ИРАЗ

Станока тІа ІотІайнерза йоалл къона йоІ, цо дІаоттаю резец, тІаккха кнопка тІа пІелг тоІабу, хаста йолалу хьаеш йола оатхал. Совлен цаьа маьже хьое йиц цо, берригга теркам тІабийрза бе хьоеча оатхала. ЧІоегІа уйла тІеххийта езаш ба цун болх. Вай ювцар а «Красный молот» завода токарь Павлова Ольга. Шийй декхарех из дика лоархІоелга гуш де цун балхага хьежача, собаре, хоаф цо деттача кулгашка хьежача...

Массаза а хиннадец иштта. ХІанзчул баркІ шу хьалха номер 16 йолча цеха СГПТУ-3 кхестенакха Оля укхаза балха йоагІача хана. Цу хана чІоагІа кІезига яр цун балха опыт, дукха дар ца ховраш, ца довзараш. Из лоархІайнцар гобаьккха болх беш леттача станокашта юкъе яла. Цхьабакъда, цигга цунна гІо де дарцагІа баьлар цехера къаьнагІа йола токарь, шийй балха бокъонца йола говзанча А. Агапов. Олас хІанз а тІехьа безамца йоахаш шийй хьехархочун цІи.

Массеха бутт баьнначул тІехьагІа йоазаргйоацаш кхузаеннаер Павловай балхацера оамал. ХІанз из йиззе токарь а хинна станока юкъе шийй балле моттиг дІалаьца латтар.

— Фу хет хьона хьай балхах? — аьнна даьча хаттара жоп а луш Павлова Олас дуьйц: «Сай болх дукха безе сона. Из аз хувцаргболаш цхьаккха балхе говзал яц. МоллагІа йолча аьшках эггара чоалхане йола оатхал къаю токара. ТІаккха мел чІоагІа дог гІоздоал хьай кулгашца хьаьа оатхал біаргаьйча».

Бакъдар Оля, цо хьаеш йола оатхалаш дикал лакха йолаш а хул, ОТК контролераша цаьа дІаийца кхы тІехьожам боацеш чакх а йоалийт. Шийй сменни заданеш цо 110—120 процент кхоачаш ца еш цаьа смена дІаяккац. Аз дукха зийнай Павлова Оля цо болх беча хана. Цхьан станока тІа хьое езаче оатхала заготовка дІа тІа оттайий, шолагІча станока тІа йода из. Со цецъоал, шолгІачу тІа болх бергбола саг миччав? ХІаьта «къайле» йоазийт сона мастера. Ер шоллагІа шу да Павлова Олас цхьан хенне шин станока тІа болх бу. Цу хана шеи бувлараш а кІезига бацар, хІана аьлча цеха нагахьа саг вацар цхьан ханна массаьн станока тІа болх бе лоархІаеш. Юххера лаьрхІар цунне из бокъо яла. ХІана аьлча, Олас шийй станока тІа болх беча хана 40—50 процент нормаш тІехкхоачашйора. ТІаккха цунна цхьан хана шин станока тІа болх бупургамарех йола шеко цу севьате яйра. Массеза дь даьлча цехера болхлой цецбоалаш лоархІайора из шин станока тІа болх бе. Цунгера масал эца болабелар цехера кхыбола токараш. ХІаьта хІанз иттнел дукхагІа саг ва шинкъаь станока тІа цхьан ханна болх беш.

Павлова Оля дика производственник хиларал совгІа, къинаре дакъа лоацаш я цеха общественни вахаре. Из я комсомольски организаце цеховой комитета член, вализа контролер. ХІаьта цеха металли электроэнергии кхоара тІеьара болам эггара хьалха дІаболабаьрах ца! а Оля.

— Оля, малагІа да дар хьа вахаре эггара хьона дезагІа хеташ, дицлургдоацаш дагадоагІар! — аьнна даьча хаттара жоп а луш йоІо дуьц — Сона цІаннига дагара дергдац со КПСС членалла кандидат этта дий.

Ийстельнний смена, Оля сиха цІенгаьа йоагІа. ХІана аьлча, кастта йоалалургья сесси, экзаменашка кийчъяле эза цун. Павлова деша агІа заочно химико - технологически техникуме.

— Бакъда, техникум аз яккхача а со дукхеззенначе цехера кхычахьа дІа - м гІоргьяц, — йоах оле а елаш Олас.

Иштта я из мугІарера болхло, лакхарча разрядех болх беш йола токарь, кургйола коммунист Павлова Оля. Цунна къахьегамца корадаьд шийй ираз.

Х. ЭСКЕРХАНОВ.

«Агитатора блокнота» аргІанара номер

Керахета араяьннай КПСС Нохч-ГІалгІай обкома пропаганда агитацеи отдела «Агитатора блокнота» барайтталагІа номер.

Из хьеллалу «Вай вахара Керттера Закон» яхача СССР Конституце Ден хетальча статьяш. Из яьзьар ба НГІАССР Лаккхехьарча Совета Президиума оргготдела заведующи М. М. Керимов.

«Коммунизма тІехьера хьинаре къовсамхой кхебе» — аьнна корта а болаш статья язьяьй журнала тІа республика просвещене министра С. М. Мовтаева.

9 октябре вай мехка дездергда юрта боахама балхалой Ди. Цун хетаьь я «Юрарча къахьегамхой гІулакхаш а уйлаш а» яха статья. Цун автор ва КПСС Нохч-ГІалгІай обкома юрта боахама отдела заведующе заместитель А. П. Бондарь.

Иштта журнала тІа кепатеха я КПСС Грозненски райкома пленумера отчет.

«Дош — партийни комитета секретара да» яхача рубрикана кІал еша йиш я «Октябрьнефть» НГДУ парткома секретара М. Завьялова статья. Парте Ставропромысловски райкома бюро члена А. Сапарова лаъяьй «Діахо бе безар бокхха болх ба» яха корреспонденци.

Укх бетта вай республика къахьегамхоша дездир МагІалбика 50 шу дизар. Город хьал миштта йир дувы шийй статья тІа исторически Іилмай кандидата Г. Брещенкос.

БАРТ БОЛЧА БЕРКАТ ХУЛ

Ер массеха шу да Грознерча Малковски цІерагІча городоке «Грозтрубопроводстрой» треста чубоагІча ножер шоллагІа йолча гІишломонтажни управлене наха чубаха цІеноц хьалду. ХІаьта цхьанна цІа «тІехдика» оценка йолаш мара дІа а ийцадац пачхьалкхани комиссе.

Дукха бригадаш я цу управлене цІи хеза шоай дІаячча толамашца. Царех я Матиев Вадас кулгалду комплексни бригада, Албегачиев Мапшарипа кулгалду каменщикий бригада, иштта кхыбараш а.

Социалистически яхь лерттІа вІаштІехьъяккхарах, къахьегамеи производственни дисциплина боагІача боарме хиларах латт тха толамаш. Диаза цн шу дІадаьннад дисциплина гІойла толхаяь моттиг управлене ца ийсла. Дукхьал укх шера ялх бетта оаха Манковски цІерагІча городоке управлене гІишлошъераша хьалдаь наха чубаха дІаденнад 3780 квадратни метр цІеноц.

ХІанз са дуаца безам бар СМУ-2 коллектива хьалхашка латтача декхарех лаьца. Ер шу чакхдалале йисте а яьккха дІаяла езаш я, 140 моттига лаьрхІа берий беш, 250 машина чухоашаргйолаш йола гараж, Кази-Магомед-Моздок яхача газопровода лаьрхІа бувзама кабела линеш, иштта кхыраш.

Діадахача ах шера шийй низашца балхаш кхоачашдара боарам 112.6 процент кхоачашдир управлене. «ХІара дийнахьа дисциплина тІехдикех хьадер дукхагІен хилийта!» яхача девизах къахьегача гІишлокхоша лаьрхІад хІанз хьалдеш латта 90 квартира чухургйола наха чубаха лаьрхІа дола цІа хьал хьалха эксплуатаце дІадала. Цо тешал ду ер шу чакхдоалалаш кхы 90 дезал кердача, сийрдача цІеношка баха хоашаргхилара.

Из цІа хьалдеча цхьоалагІча участка начальника В. Х. Шовхалова чІоагІа раьза болаш дуьц йиллача хана цига бутт хьалха шоаш йистеберг хиларах.

Социалистически яхь тайп-тайпара формаш юкъехдувл оаха бригадашта. Царех я моральни а материальни а поощренеш, балха опыт йІаьхий йолча бригадираша Касумова, Матиева хагехчарна дІалу из дег тІера раьза болаш. Яхьа цхьаькха форма а я оаха дукха ха йоацаш балха юкъейоалаяь. Из сенах латт аьлча, балха дика йистедоалача хана, гІишлош материалаш кхомбеш дІахийтача гІишлонхочоа карара мара тела цІе вымпели 5 сом ахчен лу, цхьабакъда цунца цхьана хьож мел цІена, дика йиллай цеи боттача хана киршаш.

ЦхьоалагІча участкера гІулакхаш вайна гучча тайпара во дац. Цхьабакъда, тха сатем боабеш да цхьаьккха къахьегам лерттІа вІаштІехьбаккха ца цхьаболча кулгалхошта. Из бахьан долаш наьха дукха балха ха зехьа йоь.

Партей правительствай дІадехарашна хьежна ер шу дІадолалушше а пайда ца ийцача чурча торонашна а хьежа къахьегамах хьахулар айдара дукха балхаш даьд управлене кулгалхоша. Шерра рационализаци изобретении балха юкъехувла гІерт тхо. Иштта къахьегама овсарлена лерттІа планировани еш хилча а дика пайда боалийта гучадаьннад. Цудухьа дІабахача бархІ бетта къахьегама овсарле 109,5 процент хилар.

ХІанз, производстве къахьегам вІаштІехьбоаккхача шийй тайпара керде форма эц. Из форма лохаш а да тхо. Иштта масала 140 бера лаьрхІа берий беш хьалъеча, 65 квартира йола цІа хьалдеча а нулевой циклаца дувзаденна балхаш йистедоалача хана инженерни коммуникацешна дувзаденна балхаш чакхдоах гІишлошъераше. Цо торо лу хьалъеча объекта лостам луш кхоачашдеш долча балхашка дІабода наьха къахьегам аттача баккха.

Оаха чІоагІа теркам тІабохийташ ладийгІар парте ЦК июньски (1983 ш.) Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателa Ю. В. Андропова даьча кІоарга чулоацам болча къамаьлага. Къаьстта дег чу дийшар, хІанзарча хана социалистически яхь вІаштІехьъяккхара долча декхарех цо аьнна дешаш. Царех дувцаш нов. Ю. В. Андропова аьлар, — тахан дукхагІа теркам тІабахийта беза хьадечун дукхала санна арахецача продукце дикал айра а. Уж дешаш лаьрххІа тхона аьлча санна да.

Управлене хІанз шерра социалистически яхь яьржай «Коммунистически хьисапе къахьегара тІехьарча болама 25 шу дизара» йола яхь. Таханарча дийнахьа цу яхье даакъа лоацаш СМУ-2 176 болхло ва, царех хул берригача наьхах 73,6 процент.

Цу яхье бокха теркам тІабохийт производства эффективность лакхъяра, баьча балхах юххера хьахулаш дар тІехдика хилийтара. Цу гІулакхо торо лу иштта къахьегамеи производственни дисциплина чІоагІъяра.

БархІ бетта отделочникий бригадашта юкъе хиннача социалистически яхьа итогаш яьй управлене. Цига котьалнаргаш лаьрхІай В. Г. Синчинов керте латтеи коммуниста Е. Д. Юсуповас кулгалдуи отделочникий бригадаш. Цар цІераш управлене Сийлен улга тІа яьхай. «ЦхьайтталагІча пятилетка ударник» яха сий дола цІи лелаеш хІанз 28 саг ва тха.

Бакъда, де дезараш дукха да. ДукхагІа теркам тІабахийта беза кхоачашдеча балхий дикал лакхъяра, хІара хьалъеча объекте цхьаккха кхоачамбоацар ца хилийтара. Даим теркаме лоаттаде деза къахьегача наьха йоаххо ела.

Г. ГУНВИН.
«Грозтрубопроводстрой» треста чубоагІача СМУ-2 парткома секретарь.

СССР Конституце Денга

СОВЕТСКИ ДЕМОКРАТИ: ПРИНЦИПАШ ЧІОАГІА ХИЛАРИ ЛЕРРАГІА ДІАЯХЬАРИ

Ялх цу хьаьха, 7 октябре вай мехка тІайийцар керда Конституци. Цу тІа хьагойтар советски общества экономически, социальни, духовни вахаре хинна керттера хувцамаш. Цу цхьан ханна из лелае йолаяь ди хилар хьалхарча ханагара хьайоагІаш из йолга белгала дола советски социалистически демократи дегІаяра керда хан юкъ дІайолаенна дий. Из бакъду, 1918 шера тІайийцача мехка хьалхарча Конституце, 1924-и 1936-и шерий СССР Конституцей анализо.

ХІанз йолаш йолча Конституце тІа къахьегача халкъа бе дерригa Іаьдал хилара, производства средствашта социалистически общественни доаладье, керттерча бокъонийн паргІатонийн шорали гарантии, советски къаьмий народностийн вежарашха дола доттагІали интернациональни цхьоагІон санна йола советски демократе керттера принципаш дІахо дегІайоалаяьй, шоай чулоацамга диллача колуш йІаьхегІа яьй. Из хила доагІаш а да, хІана аьлча Советски Іаьдала шерашка мехка хьаккеллар общественни вахара демократизм айяра экономически, социальни, идеологически дерригa хьалаш. Цу лостамагІа болх дІахобахьанза баргбоашийга белгалдир КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленуме. Цига къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателa Ю. В. Андропова аьлар «парте лерхІ тІадоагІача шерашта а итт шераша а иштта общества политически а идеологически а надстройке, духовни вахаре дикка хувцамаш дахьаргхилар». Цунца дийза къаьстта уйла тІаяхийтар политически система дегІайоалаяра, советски пачхьалкхел вртайоахаш тоярах социалистически демократи шеръяран. «Демократи дІайоархжаяра дІахора наьгаш а формаш а абстрактно хьадага а ца лувцаш, — белгалдир Ю. В. Андропова — вахаргара хьадоха деза. Из ба вай программни декхараш кхоачашхургхиларах бола тешам».

ХІаьта вахаро бокъонца хьагойт дегІаенача социализма общества демократи — халкъа йола демократи, чулоацам общественни пачхьалкхени гІулакхаш леладеча тІа-тІа дукхагІа къахьегамхоша даакъа лоаца демократи хилар бола демократи Іалаш миштта ю. Общества политически, экономически, социальни, культурни вахара лоархІаме дола дерригa дешаш вай мехка дувца а дувц къеста а ду боалхоша, аьрхоша, интеллигенце шерра а юкъарчал доацаш а даакъа а лоацаш. Советски общества демократизм халкъа депутатий Советашa беча дукха оагІош йолча балха тІа гуш я. Кердача Конституцега хьежжа цар лоархІам кхы а лакхбеннаб. Уж я мехка пачхьалкхен Іаьдал дерригача боарамашца — лохера деза лакхе кхаччалца леладеш йола органаш. Ерриге Советаш — СССР Лаккхехьарча Советагара деза юрта Советага кхоачаш хоржаш я юкъарчал доацаш бахача наха, хІаьта пачхьалхен политически кІийле я я.

ХІанз вай мехка болх беш 50 эзарнел дукхагІа Советаш я. Цар депутат — 2 миллион совгІа саг. Конституцега хьежжа уж берригаш а хан - ханнахьа харжархошта отчеташ тела езаш ба, цар декхарех ца лоархІаеш бола депутат миччча хана юхавакха бокъо я харжархой.

Халкъа депутатий Советех доаллача гІулакхех цаІ хинна дІаэтад цар викалий хьисап чІоагІдалар а. Масала, моттигерча Советий — областной, городской, районни, юртий депутаташта юкъе 44,3 процент болхлой, 24,9 — колхозхой ба. Ахалел дукхагІа бола депутаташ (50.1 процент) — кхалнах. Советашка дукха ба нагирхой викалаш а — 34 процент. ДукхагІбола депутаташ (57.2 процент) — парте боацараш. Цу цифраша бокъонца бакъъю мехкара Іаьдал халкъа юкъара хьисап долаш да лха кердача Конституце цхьа положени.

Пачхьалкхени общественни гІулакхаш леладеча демократически дІадоладер хадданза шердар мохк дегІабоагІача керттера тенденци я хинна дІаэттаб. Масала, ерригача Советашка депутаташ боалаш болх беш Советий 30 миллионал совгІа активист ва, 9,9 миллион — халкъа тІахьожама хоржача органий член, 5,9 миллион саг хержав массаза болх беш йолча производственни совещанешка.

Укхаза а гуш ба шийй хана В. И. Ленина яздаьча общества экономически вахара лардашпара юкъарчал доаца демократе бувзам. «МоллагІа демократи... — белгалдаьд цо, — бухсоцаш гуш я цу общества производственни отношенешка». (ПСС, Т. 42, оагІ. 276). Советски демократе экономически лард я производства средствашта йола социалистически доалахье. Царга хиллача берригa гражданаш цхьатарра бокъо йола дай ба, хІаьта производствана доал деча, общества вахара ерригача оагІонашта йоагІа пачхьалкхен решенеш оттаеча даакъа лаца бокъонца торо йолаш а ба. Дерригача халкъо йийцар, масала, дукхача законий проектиш, царна къахьегама коллективаех долча тІехьарча Закона яр а йолаш. Геттар чІоагІа даьржар, биь бетта гаргга, 1977 шера хІанзарча СССР Конституце проект ювцилга. Цига даакъа лаьцар 140 миллионал дукхагІча наха, вешта аьлча, мехка бахача боаккхагІча наьха 5 даькъах 4 даькъо.

Советски демократех доалла, дІакъаста йиш йоаца даакъа да граждаий бокъонаши паргІатонаши дегІаахар. Социалистически общества, общественни производство къаьсттача наьха а группай а хьашташта а ца деш, дерригача халкъа гІулакх де а оттаьь, дІахайкадаь ца Іеш, буржуазни демократел эргаш, бокъонца Іалашъю советски граждаиий экономически политически бокъонаши паргІатонаши, уж кхоачалгъяре бола хьадда теш. Царна юкъе — къахьегеи професси харжен: сагІа; упахщІено лорае; къавелча, цамогаш хилча, къахьега цхьадолга даьъе е вІалла а цамогаш хилча, хьо кхоабаш вар велча материальни Іалашо яра; чувахa цІа хилара; дешa; культурана карагІдаьнарех пайда эца бокъо.

ХІанз йолаш йолча Конституце тІа лоархІаме моттиг къоастаяьй СССР граждаиий шоай бокъонаштеи паргІатонаштеи. 1936 шерарча Конституцех а йовлаш хинна уж шерра бокъонаши паргІатонаши ийза бакъъаьй. Царна юкъе сага тІаьхоода йиш ца хилар, чувахача цІеношта тІаьхоода йиш ца хилар, граждаиий шоай вахар лорадар, дІа мукха яздер, телефонана ду къамаьлаш, телеграфни хоамаш кьайла хилар.

Общественни вахара тайпарча доакъошка къахьегамхошта шерра бокъонаш луш социалистически демократе уж таръю общественни хьашташа, социалистически пачхьалкхен хьашташа дІадехача граждански декхарашца. Дисциплина чІоагІъяр, социалистически обществе тІанийца законаши, вахара правилаши гІера ца воалаш лелаяр социалистически демократи толамеи эффективни дегІаяра хиланза дарга доаца хьал да.

ВІаргатуш а харцде йиш йоацаш да къамийн расайн цхьатарра бокъо хилара проблемаш къоастаеча советски демократена карагІдаьннараш а. В. И. Ленин волаш дІадолаьь СССР къамаштен народносташтен юкъера аийсхонни гармоничнни гІулакхаш хьахулийтилга тахан советски общества социальни цІален политически цхьоагІони процесса керттерен дІакъаста йиш йоацеш даакъа да. Юридически хинна ца Іеш, бокъонца а цхьатарра а бокъо йолаш да Советски Союзера къамаш. Цун ерригa республикаш экономически культурни хьакъехьа хьалха тІехьаюсаш хиннараш а тІеньа, хІанз лакхача боарамга кхаьчай дегІайоагІаш. 1977 шерарча СССР Конституцега хьежжа тайп-тайпара расайн къамийн граждаиий цхьатарра бокъо хилара тешам ба СССР дерригa къамаши народносташи массе а оагІорахьара дегІаахараи гаргадигарраи тІерзаьча политика а. Конституце дийхад расови къамийн хьисапе граждаиий бокъонаш дукхьала а кхыча тайпара а ехийта, хІаьта иштта расаген къам эргаш хиларген дийлача йоллагІа пропаганда елга а.

Ала деза, демократизми къоарга интернационализми мехка чурча политикак даьлла ца Іелга. Цунца айхха бувзам бола Советски пачхьалкхен арахьарча политика ишта социалистически строй чулоацамгара хьайоагІача цу принципашта тІа латташ я. Мехка кхерамале машар чІоагІбаран халкъашта юкъера гІулакхаш дегІадоаладаран гІо делга — Советски пачхьалкхено дунен арене бу болх чулоацаш дола уж керттера декхараш хьаьаза конституционно дІачІоагІдаьд мехка. Цудухьа бокъонца хила доагІаш да машар бахьан къовсам лоаттабара дешаш СССР Лаккхехьарча Совета теркам даим тІалатташ долга. Цунца дийза хьахадича тоьам ба 1981 шера цо «Дунен парламенташнеи халкъашнеи» даь Кхайкарал. Цун керттера чулоацам ба низаш цхьана тІа е дахийта лаьттан тІа машар лорабар.

Советски арахьарча политика демократизм гуш я вай мехка, машар бахьан лоаттабу къовсам шийй арахьарча политика балха керттера чулоацам а ба, цу цхьан ханна дунен арене лаьтта а лаьттаб хІанз а латт вай мохк къамаши социальни корталмукъал бахьан къовсам лоаттабеча халкъий бокъонаш хьашташи лорадеш. Из бакъдир Ю. В. Андропова КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленуме къамаьл деш а. «Вай де лерхІар, — белгалдир цо, — дукхьал тІемаш ца хилийтар хинна Іал. Вай гІерт дунен халкъашта юкъера отношенеш овлантара ушахцІенье. Цу отношенешка дІа мел долаллдувдикадар чІоагІден дегІадоаладен. Вай гІертаргда пачхьалкхенийн халкъийн суверенни бокъонаш лархІийта, империализм тІа-тІа дукхагІа юханхоьа, ІотоІае гІерта дунен халкъашта юкъерча бокъон принципаш чІоагІа лелайта».

ТОПОРИН Борис, исторически Іилмай доктор, СССР АН пачхьалкхени бокъони Института конституционни (пачхьалкхен) бокъон сектора заведующи.

(АПН).

Коллектива бокъо йоккха я

Къахьегама коллективаехи предприятена доал дечара цар лоархІам лакхбарахи дола СССР Закон чІоагІа уйла тІаяхийта Іомаду хІанз Сунженски района къахьегамхоша.

Ерригача къахьегама коллективашка довзийташ а Іомадеш а да из лоархІам бола документ. Укх деношка «Заветы Ильича» яхача колхозе хинна собрани а яр цу деша хетаь. Собране гулбеннарашта цу Закона кІоаргтача чулоацамах лаьца дийцар колхоза председатела М. Костоева.

Собране къамаьлаш даьча наха массане а белгалдаьккхар моллагІча коллективана из кхоачалла, дисциплина чІоагІа йолаш хиларца болга. ТІехьарча хана колхоза кулгалхоша коллектива къахьегамеи производственни дисциплина чІоагІъяра тІехьа даьча гІулакхех дика беркат даьннад. Толаме кхоачашъеш я хІанз хьайбай продукци дІаяллара план. План 120 центнер йолча, хІара гектара тІара 210 центнер йолаш чуера кохтолаш. Іалашдаьд гурахьа дІаде хьалхарча классегІа дола фу.

Цунца цхьана, собране къамаьлаш даьраца белгалдоахар цхьацабола колхозхой шоай коллектива сий лорадеш ца хилар. Масала, хІанз а болаш ба хилаза даргдоаца балха деноаш доаш, прогулаш еш, балха тІехьабусаш колхозхой. Коллективашка аккорди хьисапе мах телаш подряда яь къаца болх вІаштІехьбаькха ча торо хургья къахьегама а производственни а дисциплина чІоагІье, хІара коллективан колхозхочуни цо хьайга ча къах къахиннарчунах тайша хиларах дІакхетабе, бехктохам айбе.

Партийни организаце гойтара агитаце кхоачамаш ца чІоагІбаьб къахьегама дисциплина толхвераша лоаттабу къовсам. Кхашкарча балхий итогаш еча хана котбеьннарий цІераш яьха ца Іеш, тІехьабусараш, дисциплина толхвераш бІагалбоах.

Колхоза механизатора Алиев Супьяна предложени елар кІезига а къахьегама дисциплина толхаьчоа премиш вІалла а ма лойла аьнна. ХІара сага ховш хила деза къахьегама коллектива лоархІам лакха болга. Барттайна, кхотасена йолча коллективе мара гучадалац сага хьинар, цун денал. Коллективе хІара дийчахьа беча балхо лакхбу сага сакхетам, тоаю цун эздел оамал, айю культура. Коллективерча хьалах тийша я сага моральни оагІув а.

Балха тІа моллагІа гІалат доале а цу гІалата тІехьа ца тетташ ханнахьа мах бой, цунгара доагІар хьадехе, хІаране шийй балха критически мах бой — тІаккха мара хилац уназдцІена коллектив. Цу тайпарча коллективах доал беркат.

Коллектива хІара член шийй а ерригача коллектива а деххар кхетадеш, шийй а шийна уллуварчарна хьалхара а бола бехктохам бовзаш, цунна жоп дала могаргдолаш хилар да «Къахьегама коллективех предприятена доал дечарна цар лоархІам айбараи долча СССР Законо» дІадехар. Иштта йола къахьегама коллектив декхарийла я боахама доалдара дешаш къестадеча хьинаре даакъа лаца, шийгара доагІа даакъа юкъедахьа.

З. УЛУБАЕВ, Сунженски РАПО председатель заместитель.

ГIУЛАКХ ОВЛАНГАРА ХУВЦА ДЕЗАШ ДА

Хоши да моллагIча предприятера толамаш эггара хьалхарча даькъе къахьегамен производственни дисциплина дика хиларах, социалистически яь дерттIа вIаштIехьъяккхарах тийша долга. Хьожаргда вай уж гIулакхаш Нохч-ГIалгIайн гIишлой управлене чуйоагIача номер итт йолча специализированни монтажни управлене мишта латт. Хьалхие а ала дезаш да шоай низашца кхоачашдеш дола балхаш халла 100 процент цар кхоачашдаьлгени хIаьта, товарни продукце боарам 76,2 процент мара ца хиннаген.

Фуд укхаза новкъарле ер болх ритмично дIабахьара, лаккара толамаш дахара? Техкачул тIехьагIа гучадоал, дерригнена бехке дар къахьегача наха юкъа беш бола кхетама болх чIоагIа эсала укхаза дIаоттабаь хилар. Эггара хьалха из гучадоал, укх шера дIабахача бархI бетта управлене, 100 сагади прогулаш яь хиларах. ХIаьта администраце лурамах ярраш а йолаш уж хул 193 сага-ди. ХIаьта, яьъстъяьстача болхлоша иттъхийтте дийнахьа балха ара ца бовлаш прогулаш яьй. ТIаккха, монтажника Гаврилова прогулаш яра шин тайпара рекорд яьккхай: цо дIабахача бархI бетта 19 прогул яьй. Белгалдаккха дезаш да прогулаш ерашта юкъе коммунисташ а, комсомольцаш а хилар. Иштта, бетонщик коммунист Х. Н. Таймасханов бетта прогулаш а яь балха вера. Де хIама дацар из балхара дIа ца ваьккхача. Иштта балхара дIабаьхаб прогулаш ярах дукха комсомольцаш а. Тамаш ялла хIама да комсомольца А. П. Оболенске яьъаь дели лени. Цо дех ше прогулаш ярах балхара дIаваьккха яьаш.

СМУ вIашагIъелла я профилактика совет. Цуна керте латт тIемеи къахьегамен ветеран, коммунист Суханкин Савелий Петрович. — МалагIа да керттера бахьан шуй предприятера нах дIабуьлилга, прогулаш елга? — аьнна даьча хаттара жоп а луш цо аьлар:

— Тха СМУ неггахьа мара кадрови болхлочо прогул яц, цхьабакъда, кагирхой дукха раьза бац тхо долча балха Iа. Дукха ха йоацаш ГПТУ яьккха нах ба уж. ТIаккха царна эшараш дукха да. Цунга кьежика оаха хьалъяьй царна хIанзарча оборудованеца Iалашъяь общежити, 100 саго цкъа Iохайна хIама даа йиш йола столови, хIаьта общежите долаш да салоIа дIа, цIе уголок, цу чa керда газеташ, журналаш, хьажа бос бола телевизор я. Доаца аьлча балхара чуваьча зIамигача сага мел эша хьадаш вIаштIехьдаьхад оаха, цхьабакъда, кхыча гIишлой организацешка алалуш лаккхагIа да яхаш тхо долчара дIаух цхьабола кагий нах. Из иштта дац, алалуш тхо долча лоха дац болх хьабеча сага, юкъера лаьрхIача хIара болхлочо-специалиста 200 сомага кхоачаш эц бетта ахча.

ДIатехкача гучадоал кагийнах дIабуьлар малагIа бахьан да. Царех цаI да, технически училище йистельнкха балха веача зIамигача сага, эггара хьалха цо къахьегама никъ дIаболабеча хана, уллув хьаотта, балха говзал лакха йола хьехамча ца хилар. ТIаккха из гIулакх мел лоархIаме да дувца эшаш доацаьга вайна хоа.

Духхьал шоаш, шоай уйлашца, шоай кхетамца цхьаь бита ба дукхагIа бола кагирхой. Цудухьа, укхаза-м согахьа хьажа саг мукъа а вий-хьогI, аьле хеталу зIамигача сага.

— Цхьаболча кагирхошта тIачIоагIбаь хьехамча-м ба тха, — йоах Савелий Петровичa, — бакъда, кагирхой дукха хиларах тоъаш царна хьехамчаш.

Дикка уйла йича массанена тIачIоагIбе эшац хьехамчий, я уж тоъарг а бац, бакъда, цхьаькха хоа сона,— йоах управлене планови отдела начальника Чурмет Валентина Николаевнас, — тхо долча болх бераш монтажникаш, бетонщикаш ба. ХIаьта дукха ха йоацаш вIашагIъелла кагирхой бетонщикий бригада а я. Шиъ балхах дика а лоархIаш. Цуна керте латт къахьегама ветеран Чунихин Петр Семенович. Производственни хьоккхамаш лакха да комсомольско - кагирхой бригада. Балкара дIавала безам болаш, е прогул яь цхьаькха саг вац бригаде таханарча денга. Сона хетаргахьа иштта воккхагIа вола, балха опыт йола хьехамча керте а оттавеш бригадаш вIашагIа тоха еза училище чакхъяьккха болх дIаболабаьча кагирхоех.

Нийса лув из. Кагирхой бита мегаргбац духхьал шоай лоIамагIа, царга бIарг лакха беза, ца ховр дIахьеха деза, хьоккхам тела беза царна производстве хьалхалаттарашa. ХIаьта из гIулакх таханарча денга во кхоачашду спецСМУ-10 коллективо.

Хьожаргда вай малагIа тIо ду бокхагIа бараш, мастераш, бригадираш шоаш болча баьхача кагирхой балхацара безам совбаккхара? Хьаэдаргва вай цхьоалагIча участка мастер М. Долов. Цо предприяте администраце шерагIа ялаь массехк докладной уллаш дар спецСМУ-10 начальника Игорь Алексеевича Ромашкина истола тIа. Цо култалхошкара дехар балха тIа прогул ярах массехк саг балхара дIаваккхар.

Со кийсвелар новкъост М. Долов болх беш волча участке. Укхаза цхьа тхьаьх зIамига саг вар бетонщика, монтажника балхаш кховчапдени. — МалагIа кхетама болх дIаьбу Iа кагирхошца? — аз шийга аьлча. — цо сона денна жоп укх тайпара дар:

— Со мукъа вац укхаза беседаш, агитацеш е, аз массанегара хьадехар цаI да, болх дерттIа хьабелга, балха хаьнахьа хьаухилга. Со се цар хана волча вяъ дезалхо кхоабаш вар, уж зIамига бераш а дац шоай де дезар ца хаьла.

Бакъвац новкъост М. Долов. Технически дешара заведени йистельнкхача кагирхошца хаддаза кхетама болх ба беза, кIаьд а ца луш массехказа хьалха ваккха деза ца ховр, ца довзар. Цхьаккха дича мегаргдолаш хIама дац кагирхошта тIачувхилга, эйхьаза вуьлилга. Цо дог аьккхийт зIамигача сага балхах.

ГIулакх овлангара тоалургдолча оагIорахьа хувца деза спецСМУ-10 кулгалхоша.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

КАЗАХСКИ ССР. Болхлой укхкцIено лораяре, салаIалга а са мукъадалар а вIаштIехьдаьккхара чIоагIа воаккхо ю Октябрьски революце 50 шу дизара цIерагIлица Алма-Атински боамбе кIача даш деча комбинате. Балхара мукъаболча деношка текстильщицаш тIаьц предприяте шин дийнахьарча «Сайюто» яхача салоIама цIено. Комбината я шера кхо эзар согIча саго салоIаш йола санатори - профилактори а. Цига 24 дийнахьа салоIарг болхлочо 15 сом мара дала дезац, вож дисар профкомой администрацей ду.

Кагирхой общежитей территоре тIа, уж цхьайтта я, вIашагIъеддий укхацIена хилийтара комплекс волейбольни, баскетбольни, кхыйола ловзаре майдан а йолаш.

Наьха могашал тоахаре тIеерзаь чакхйоаха мероприятеш бахьан долаш шелигбенаб цамогаш хула текстильщицаш а.

Тахан дежурни я комбината медсанчаста лор С. Сугиралиева (сурта тIа юкъе латтар). Урхал дувзача цехе, предприяте кхыча а цехашка а санна, цо бIарга Iувал ду текстильщицай балха моттиг дерттIа хилийтара.

ТАСС фотохроника.
Г. ПОПОВА сурт.

ДОЬЗОЛ ДЕХЬАРА

Ливанерча американски форда пехота контингент йиззача боарахе тIом беш я. Йоккхий топаши ракеташи чуеттаза чIоагIа доь даьд цар Малхбузен Бейрута нах бахача кварталашка, столица къулбехьен пригороде. Боьбаь а тоьпаш яь а дукха нах ба.

СУРТА ТIА: бейрутски дувен халкъашта юкъерча аэропорта районе тIема позицешка бе американски форда пехотинцаш.

ЮПИ — ТАСС сурт.

● АПН корреспонденташа хоамаш ду

Шерлуш латт демократически болам

Инде пресса къоарзъьяй укх деношка тIема режима духьалара шерра халкъа выступленеш совнаш йоаначa Пакистанерча событеех долча хоамашца. Карачи, Даду, Моро, Навабшах, Хейдарабад яхача а кхыйолча а Синд оалача провинце городашка хиннаI мехкара хьалхале лелаю бархI оппозиционни парти чуйоагIа демократи оттаяра тIехьаре болам хьаллойцаш йола йоккхий демонструкцеши митингаши. Оппозиционни низашта Iаьдалаша йолаяьча репрессашта шоаш духьала хилар дIахайтара отставке вахав Синда законодательни совета 271 депутат. ТIема режима духьаларча боламе даакъа лацара эмиграцере вIаух йийхинча прогрессивни партей лидераши активисташи.

ТIом болча хана увттадеш дола хьал хьем боашаш дIадаккхар, беррига политически гIулакхашта бехке беш лийца боахна нах мукъабовлийтар, 1973 шерара халкъа конституци шин демократически бокъонаш а тIехьа юхадоладалийтар дIадехаш болча халкъа болама духьаларча къовсаме пайда ийбу тIема режимо гуччахьарча террорах. Лувцаш бола нах, еш йола облаваш соь дукха хиларегIа набахтенаш тоъац. Лийна нах стадионашка боахк чубехка. Дукха ха йоацаш Караче хиннача пресс-конференце оппозице викала Маулан шах Амроте заявлени яьчча тайпара, полицейскейи салтийи кулгех байна нах хIанзе а 115 саг ва. Амма тIема Iаьдалаша къизa гIулакхаш леладой а, хьайна нах совцаш бац.

Делира кхаьчача хоамех, режима политикана раьза боацаш бола нах ба эскара мугIарашка а. Бахача наха духьаларча репрессешта шоай раьза ца хилар дIагойташ йола демонстраци яй Ризальпурерча ВВС база салташех эскарашех. Забастовка хьайнай Белуджистана административни центре Кветте. Къиза довнаш латт демонстранташтеи полицейскештен юкъе Пакистано оккупаци яьча Джамму Кашмири яхача индийски штаташка а. Эзараш бола нах ба, репрессешта кIалхара боалара, индийски территоре тIа хьатIаболла гIерташ. Цар деча тешалагIа, Пакистана дукхача районашка гераз бе а долаш довнаш латт мехна демократи оттадара еш йола выступленеш тоIье ца тугача полицейски доакъоштен эскараш юкъе. Студенчески болам чIоагIбалар кхераш, хоадаьха а йоацаш дIакъайлай Iаьдалаша Синд яхача провинцера ерриге дешара заведенеш.

Нелабда гIерт «зулама бIи» лоалахарча мехкашка лаха. Иштта, Iаьдалашта ца хоаш а доаваш йолаьий аятиндейски хьипаш, цхьаккха гуннахьа доацаш йола Индия Пакистане нах хIара бехке е а еш. Цхьабакъда, регионa мехкашкарча дукхача обозревателашта хетачоах, антиправительственни выступленеш йолаяра дола бахьан хилар мохк ший лоIаме хилара Ди дездеш Зия-уль-Хака даьча къамаьлах. Цо, масала, заявлени йир, хоржамаш дар цIаьхха а тIехьадоахх аьнна, хIаьта иштта нхайкадир парламент гуьяра а дIахецара а, премьер министр шийна ма лайнтте дIаваккхара а юхаоттавара а, мехка гераашцарча низашта бизза тIахьожам лоаттабара йола монополи закон даь чIоагIъеш йола керда политически структура хьаеш хилар. Правительствана духьалара выступленеш йолаяра бахьанех дийцача, уж латт тIема режима антидемократически чулоацамах санна, иштта тIема администраце довл деча укх ялх шера Iайна социально - экономически проблемаш къестаь ца хилерах а.

Массови информаце средствашa деча тешалагIа, духьала 1982—83 шерашка кхоачаргъя платежни балансе дефицит 12 миллиард рупега. ТIехь - тIехьа сихлуш дегIаух Пакистанах хьаьрча малхбузен кредиторий декхараш. Дунен халкъашта юкъерча валютни организацеши банкашен деча гIонах 80 процент дIадода къаьнара декхараш дIатаккхарга. Пакистански рупена яьча девалваце цу сахьате лаккхар маьхаш. Эггара чIоаггIагIа эшаш долча товарашта еш хинна паччахьалкхен субсиди дIаяккхар, паччахьалкхен секторa массехк даькъа продукце маьхаш лаккхдалар чIоаггIа Iаткъар къахьегама дезала бюджета.

ТIеххьара моттиг лаца Пакистана еш латтача милитаризаце. США чIоаггIа мота а деш, гIо а деш сихха Iовш латт Пакистана гераз. Мохк экономически дегIа боалабара соь чIоагIа эшаш дола миллиардаш дола долларaш дIакхеяк сихдаь хьадеш латтача гераз. Духьала цхьан ВIашагIкхийттача Штаташта ориентаци яро ший аргIана юкъейхьай из Къулбехьен Азе кхохкам лаккхбара. Пакистанал Индеген, иштта Пакистанан Афганистанаи юкъера гIулакхаш толхадара тIеерзаьча американски политикана. Американски стратегашта из хIама хьашт хилара гIа Иранера дIаьынача шаха режима метта региональна жандарм хилар Исламбадах. ХIанзара политически кризис мичча тайпара чакхйоалe а, цхьа хIема шек хила йиш йоацаш да — Пакистанерча шеррача демократически боламах шоай къамаб хьашташ дIакхайса океанал дехьарча покровителашта тIехьабаьнарашта дика урон хургхилар.

Инарала Зия-уль-Хака тIема режим гIерт, массови болам лаьгIбара, тайп - тайпарча политически группировкай лидерашца переговораш е. Нагахьа санна хIанзарча администраце тIема хана увттаду хьал дIа а доахх, кхаь бетта чухь хоржамаш чакх а доахаргда аьнна тIехьа а ца доахаш сихха дIакхайдой оппозици кийча я Iаьдал машарагIа граждански правительствага дIадалара дош дувца.

Владимир СВЕТЛОВ,
АПН соб. корр.

Соги автомобили

УЛИЦА ТIАРА КАШАМАШ

ВорхI эзара ах эзарнегара бархI эзарнега кхоачаш сага Аргентине хIара шера наькъа - транспортни хьоазамаш хулаш. Кхы 70 эзар саг, статистика дийнеех, лозаву.

Дега - сосудисти лазараши раки дIаьвча нах боара кхоалагIа бахьан автомобиля мехка. Улицаш тIа а наькъашка а бовча наькa дукхалга диллачa дунен тIа хьалхарча моттигех цаI я Аргентина, США а Швеци а санна йолча «автомобильни державаел» массехказа хьалха а латташ.

Катастрофаш эггара чIоагIагIа зенаш ду нах ба 15 шератара 35 шерага кхоачаш ха яьнна нах, вешта аьлча дегIах а низах а эггара толбенна а къамаьнц эггара чIоагIагIа эшаш а бола нах. Сага вахара мах, бакъдолаш да, цхьанна хIаманца а бе йиш яц, амма ца хьоадича дардаш хулаш дола материальни зе а. Из да дуккагIа кIезигагIа а доацаш шера 2,7 миллиард доллара боараме.

Аварешгилара бахьанашта юкъе дукхагIча даькъе белгалдоах улицаши наькъаши эсала хилар, цу шинахьа а хиланаза яргIоаца сигнализаци ца хилар, хIаьта иштта автомобильни парк тIа-тIа къалуш латташ хилар.

Маьхаш геттара сиха лакхлу мехка, хIаьта кIезига бекерда машин эца торо йолаш бола аргентинцаш а. Де йиш яр цхьа хIама да: лелаяь керда машин эцар е къовлияр дела яр, из еха дIаяллалца. Наькъа кхерам ца хила йиш йий, делаш йола машинаш металолом дIачулу ха хьоге тIех а яьнна хилча?

ХIаьта хулаш йолча авареех 95 процент, специалисташа лерхIачогIа, «саг гIалат валарагIа» хулаш я. «ГIалат» яхача деша маIан, ала дезаш да, дикка шера да Аргентине. ГIалат лерхI машин лехкаш вагIар лоралуш ца хилар, цуна дерттIа из, лалла ца хар, хIаьта иштта малар мекна волаш машин лалла ко бе доллар.

Буэнос-Айросерча улицаш тIа машин лелаяр оригинальни башхалонаш кIезига йолаш дац. Масала, регулированни йоацаш йолча переулкех хьалхагIа тIехвоал, аьтта оагIорахьа новкъа долаш хIама доаца лехкар а ца волаш, сикагIвар. ХIаьта сила дукхагIа бараш ма бий...

ХIаьта сика хилча теркалъе кхуй светофора IажагIа сигнал е мостовой тIа доазув увттаду линеш? ХIаьта чIуга-чIергаш етташ манераш яр аьрдехьарча виндера аьттехьа хьовзар дийлача, уж нарушенеш полицейски регулировщика шийна гушпехьа теркал а ца еш юташ моттигаш дукха хул укхаза.

«Порядок лораечо» дукхагIча даькъе регулированню алхха машинаш лоттте бокъо йолча мара ца доаттаяйташ, хIаьта машин харцахьа дIаоттаяь моттиг нийсъелча цу сахьате хьалхашкарча низа тIа гIода квитанци дIатIа я лоттaду. Амма машинашта парковкаяр из ше къаьстта дош ма дий.

Укхаза а дилла нийслу де хIамаш. Укхаза во лоархIаш дац дIаоттаь латтача машинашта юккъерча готтача моттиге гIолла хьай машина мотора низ мел-б улувра а хьалхашкара а лоалахой дIа-юха а тетташ чугIертар. Кхетадеш да, из хIама деш фараши подфарникаши фуаш сина йохаш хилар. Машинай дьаьша, шоай доалахьа дола хIама лорадара, машинин бамперашта лаьрхIа йола решеткаш уттаю, фараш йоха ца яйтара.

Городий улицаш тIара эггара аьрдагIа дола хIама автобусаш я. Духьала оттаделаш укх тайпара сурт: зIамигача додача хи чу даьлнад доккха крейсер, цу хи чу лувчаш боахка нах корзагIа а бовхаш, шин низ мел-б масса дола на, лодкаш доха ду цо, дунида десанташ Iохувшаю...

Дувца дезаш а дац цу тайпара йола укхара шин хIама батт батах а тохаш вIашагIкхийттача хулаш дар м... ХIаьта дукха ха йоацаш цIагIа чуьлар цхьа автобус, цен бохбаь вехаза вена хьаша хинна дIаоттар ваьха квартире чу.

Мичара дьядоагIаш хIама да лехкарий дисциплина ца хилар? Къаман темперамент шин тайпара хилар дийтеш цун бахьан? Амма кхыча тайпара а дуви: но беделла аргентинец иштта хилар — политически экономически ситуаци чоалхане хилара йола цун реакци.

Цу деша хетадь передовой статья язъьяча мехка эггара доккхагIа долча «Кларин» яхача газета хетачох, ко беделлача мах «боассалу» шоашта чуйайна напряжени дIа а ьале. «Вохй дахара тара да вай машинаш лехкар а», — иштта я Аргентине автомобильни катастрофаш хилара бахьан техкача цхьан эксперто яь вывод.

Владимир РЕЗНИЧЕНКО,
АПН соб. корр.

ЛЕНИН — АДАМИЙ ДЕГАШКА

1974 шу хьатIаккхачалца йолча хана феодально - монархически Эфиопе В. И. Ленина цIи яккха бухьаш банна цIи яьккхар цар нах — цун цIи яьккхар набахта воллар. Цо яздаь балхаш цига ирадувла йиш йолаш дацар. Императорски аьхкашa цун книжка лаьцар катарге вохийтар. Феодальни режима гIабаша, дагаухар эфиопски революце лидера Менгисту Хайле Мариама, йиш хилийтанар халкъа шин советски нахацара дика уйла гучаялийта.

Эфиопски революци вотъьннаьчул тIехьагIа, цеко йоацнаш ала йиш йолаш да, В. И. Ленина цIи эггара чIоагIагIа наькха берта яхь цIи а хиина дIаяттай аьнна. Сона дика дагадоагIа, дукха болхлой, паччахьалкхен гIулакхой, эварвой Эфиоперча советски учреждениешка миншта ухар «нахацара уйла эггара дикагIа йолаш бIаргаш долча, цин вахар дунен пролетарината гIулакха дIаденнача сага» портрет е фотографи деха. ВорхI шу хьалхагIа а тIехьа цу эггара къаьнагIча африкански мехка бахача берригача наха йоазаш яцар Советски паччахьалкхе хьаьлчуя цIи. Тахан цун портрет го йиш я ерригача предприятешка, учреждениешка, газетийи журналийн редакцешка. Эггара гаьнагIарча нах бахача моттигашка. 1974 шера сентябрь бетта аьнкха юхало Ленинна юкъ эфиопски кулгалхочи. Цун учени идеяш эфиопе къахьегамхой Парти вIашагIйоллара йолча Комиссе (КОПТЭ), болхлой класса авангарди парте тIум хинна дIаоттаргIолчун балхе цунах дIахада йиш йоацаш дола даалъа хинна дIаэттай.

Тхона массанахьа а гуш ва Ленин, яздаь кхо шу хьалха Менгисту Хайле Мариама. ЧIоагIлуш латтачо революционни процессе а, хьоарапш йизача къахьегамхой йовхьашна а, ирзо деладеча бокхдийча наькха бIаргашка а, берий деларца а, кагирхой гIадбахарга а.

ХIана дека дари хургва Ленин эфиопски столице бахача наха гуш. Москвичий скульптора Размика Мурадяни архитектора Игорь Студенникови проекташ эфиопски революце 9-гIа шу дузача дийнахьа Аддис-Абебена юкъе хьалъоттадаьд 7,5 метр лакха бронзах даь гIов.

— Баьчча образ хьаецшия шера болх баьб аз, — лув, Р. Мурадяна. — Монументальни производстве тIа болх беш вола моллагIа кхожиних санна, чIоаггIа дог тохаденна хинав со цу шерашка. Эггара хьалха со де тIийртар дар сайна чIоаггIа дезача сибата нахацара Iаьламате цIена уйлен къахьегаме доги массанена а дIадовлийтар, Ленин дилла а нахаца хилар, цар уйлаши дагалоацкараши из дани кхе тадеш хилар дIагойтар.

Тропикашка делхаш хула а чIогIа догIа делхашехьа а баьхкабар Аддис-Абебе баха заараш бола нах 13 сентябре памятник хьаделлача.

— Монумент советски халкъо Эфиопе халкъа дённа совгIат да, — аьнна заявлени йир цереионе къамаьл даьча Аддис-Абеба мэра Заудн Текле. Дерригa шин вахар саго сага эксплуатаци ергйоаца керда социалистически общества хьаяра хетадаьд В. И. Ленина. Бокъонца йолча паргIатона, мукъалена, социальни прогресса тIехьарча миллионаш болча къовсамхоша шоай балха ларде лувц Ленина учени. Цун принципаш я эфиопски къахьегамхоша шоай балха кIийле лерхIараш а. Африкански континенте эггара хьалха В. И. Ленина дегIа памятник, — нертагIдоах города мэра, — из я советски Союзаи Эфиопенеи юкъерча доттагIаллацча доттагIала символ.

Хана йолча администрацеи совета а КОПТЭ а председатела Менгисту Хайле Мариамеп КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара Ш. Р. Рашидовеи анзаш дехкар В. И. Ленина памятника юкъе.

Эдуард БАБА-ЗАДЕ,
АПН соб. корр.

Аддис-Абеба.

«МУКЪАЧА ОБЩЕСТВА» КЪОАНОЙ

Червиньяно яхача йоккха йоацача итальянски юрт бахача моттигера цIеной даьша дIадехарагIа деха дала доалача цIагIара низагIа яраьккхай 102 шу даьнна Комар Санту: цIеноех тела мах айбача шийна доагIеча зIамига «социальни пенсех» из дIателабенибец дуних.

ТIехьарча хана Малхбузехьа йоах яьнача хинга хьежа дискриминаци яр кхал е маIа хиларга, расага хьежа ер санна а хинна дIаяттай. Цо вовзаш волча американски тохкамхочоa, ха яхача наькха проблемашта йолча Къаман института директора Р. Батлера торо еннай «эйджизм» лха дош юкъедоаладе: «Наха ха яхарга хьежа дискриминаци расизмой сексизмой цIена бесаген кхал е маIа хиларген еш санна яра процесс» лоархI цо цох.

Ха яхача наькха проблема ирлу тIехьарча итт шерашка дерригача капиталистически мехкашка баха нах сихха къалуш латтандаь. Цхьан оагIорахьара из доаш Малхбузен мехкашка бераш кIезигагIа Iодарца, хIаьта воккха оагIорахьара саг наха юкъера ха йIаьхъеннадаь Масала, хIанз США ва ха яха 25 млн. американец, уж берригача бахача нахах 11 процент гаргга хул. ХIаьта специалисташа лаьрхIача гаргарча шерашка 55 шу а кхы дукхагIа а ха яьнна нах 55 миллион сагага дIакхоачаргба, хIаьта уж 18 процент хургба. Цу тайпара сурт да Малхбузен Европе кхыча мехкашка а. Францеи ФРГ-и 2000 шерага бахача нахах 15 процент 65 е кхы дукхагIа ха яьнна хургба. ХIаьта Японе хургдолчох болча хоамагIа 2025 шерага ха яха нах 11,8 миллион саг хургва, вешта аьлча, 1980 шерашца нийсдича ялхаза гаргга дукхагIа.

Ха яхача наха дискриминаци елга къаьта гуш да наха болх бечен пенсешка Iалашбечен. Из гучаюал низагIа а кхычарел хьалхагIа а балхара дIабахарца, дукха мах телачен квалифицированни балхашка бIарччача балха хаьна лаьрхIа балха дIаяца цатигарца, пенсеца Iалашбеpa боарам лоха хиларца. ТIеххьара проблема къаьстта ира эттай кризиса, инфляце, дукха нах тьабе болх боацаш болча хьалашка. Эггара хьалха из доагIа бахача наькха «маргинальни» оалача группашта — къамий меньшинствай кхалнаха, балхах кIезигагIа алапи луча къахьегамхоех болча а пенсеш кIезига телача а иммигранташа.

Малхбузен мехкашкарча дукхагIча ха яхача пенсионераш хьайиду пенсеш саг воахалургвоацаш зIамига да. США 60 процент маIачеи кхали наха къонал тIаккхоеч баха цхьаккха рузкъа доацаш бисача хана. Иштта, официальни статистика даннегIа, геттара чIоагIа къе болаш баха безаш ба ха яхача кхаь даькъах шиъ бола американски кхалнахи кхаь даькъах цхьа даакъа американцаши. «Американски трагеди» аьнна цу эхь долча хьалах лакхе хьоахаваьча Р. Батлера. «Вокъонца долчунга диллача тха обществе нах кхалашка дIакхуве ца эша хIамаш санна», — аьлар цо.

Бакъдар аьлча, уж дешаш долчоа хIама тIатеха дац. Цу дешага лаьрхIа хьежача «Вашингтон пост» яхача газета корреспонденташ белгалдир, производстве е моалагIча учреждене а 30 шерал совгIа болх баьча американцашта пенси лац цар дукхача шерашка «пенсионни фонд» салача дикка ахча дIачутийнадоллаше а. ХIаьта пенсеш доагIа США кIезига бараш шоаш «ирaз долаш» лархIа йиш йолаш ба. Бакъда, из а чIоагIа шеко йолаш да, хIана аьлча цар хьайдеш дола зIамига пенсеш тIехьакхе могаш дац мехка хIамашта тIадеттaлуча маьхашта. Масала, алхха Нью-Йорке ба цхьаккха а саг дIа ца хьожаш бола массехк итташ эзараш бола маIа а кхал а бокхий нах. Кепайовзои тIа тIехьарча шерашка гучаяьннай «леди наькхта пакеташца» яха образ, иштта цIи йоакх шоай беррига боахам продукташ чуйьхача пакеташка лелабеча, тIа тхов боацача ха яхача кхалнахах.

Тайп-тайпарча капиталистически мехкашка даьча тохкамаша тешал ду, пенсеш доагIаш бола дукха нах дIахо болх бе безам болаш ба шоай бахара хьалаш кIезига дукха а тоадар дукхъа. Масала, Великобритане 35—40 процент пенсионераш ба дIахо болх бе безам болаш. Бакъда, дукха нах бе болх боацаш болча хьалашка из кхоачашде йиш яраш жаггахьа мара бац.

Ха яхача, эггара хьалха из гIо эшача ха яхача наха дискриминационни духьаленаш йолаш я медицински гIулакх деча, вахаре лоархIаме долча даькъе а. Дукха ха йоацаш Японе правительства дIаьйкхай ха яхача наха льготни медицински гIулакх дара юкъа положени. 70 шерал тIехьаьнача наха мах боацаш дарба делга итт шера а лелаьяр. Кхы дикагIа дац гIулакх медицински гIулакх делга беза мах боаккхаш хиларах ха яхача наькха из дайта торо йоацача кхыча малхбузен мехкашка а.

Цу цхьан хана капиталистически паччахьалкхенашта довл ду гIоазараш тIагIертта чакхдоахаш ба социальни страховане фондаш хьаеча паччахьалкхеной предпринимателашеи лоаца даькъа кIезигделга, из дукъ къахьегамхой кадолла гIерташ. Геттара къаьга из гу 1977 шера социальни страховане налогаш 23 миллиард доллари 1981 шера кхы а 11 миллиард доллари тIатехача США.

КЛИНОВА Елена,
исторически Iилмай кандидат.

(АПН).

Японски гIирсенаш тIа шерра яржаза латт Вашингтоно ГIаьмарча Малхбоалехье дIалийсье лаьрхIа тхьамаш тIара ракеташ да оттайта еш йола духьале. «Японех ядерни тIема арена йитарга яц оаха» — из лозунг а долаш 6 эзар сага даьккъа а лоавлаш демонстраци митинги хилар Токио. Митинге къамелаш дьвча ораторша белгалдаьхьар азиатско - тихоокеански регионе американски керда ракеташ яккаро дунен халкъашта юкъера къаал дертIара а довккхаргда, Японе кхерамаллекхкаш доккха да а дерга, аьлла. Мехка общественность тIахьайххар цар гераз Iоьдара тIехьарча хоххама духьала, масс а оагIорахьара ядерни гераз дехкара тIехьа къовсам лоаттабе, аьлла.

СУРТА ТIА: митинг еча дIайодаш я демонстрацей колонна.

Киодо — ТАСС сурт.

ТАХАН—ТУРИЗМА ДЕРРИГДУНЕН ДИ

IАЛАМАХ ЙОЛА УЙЛАШ

НИКОЛАЕНКО Ия Воскресенин дукха безаш вай поэтан мохк, цуьнан Iаламан дозалла.

ЛОАМ ЧУ

Цкъа лоам чу лелаш,
Ирзе кхийтар соа, —
Аз Жайрахьах
Таллам а кхееш доьх.
Чхарах тIа, цига
Куре гIалаш лаьт,
Цар хозаялло
Са пхьалаш пьхьдаьд.
Цу меттахь хьоьца
Хиво къамель ду,
Хьа хIара дош
Арене хьалайду.
Хьа гIайгIа, доьх мо,
Малхо аIашагIйоьхьн,
Баьццарче форде
Хьо паргIатволеха,
Мальт-Лоамо хьона
Шуй маьлбаш хьоьну,
Хьо, цар тIа ваьлча,
Сацкъа ма, айну.

ЛОАМАН ХИЙ

— ХIаьа доде салое хьийдда
Хьо ва, лоаман хий?
— Шона маьIар дьхьа
дода,
Из къаьна ма бий.
Къаьна бе из, шейле бе из
Из цхьан матте уле.
ХIаьта, сона бозам беза,
Аз керда никъ бул.
Шеча цергаш, кра цергаш,
Шалташ саиха, къег.
ХIаьта со-м, бошьонца
йолча
Мутьаленах хьег.
Къоне да со, сика да со,
Кадай да, айг мо,
Соцаергьац се талгIенаш
Шена безамо.
— ХIанз а хIана дода
хьийдда
Хьо, ва лоаман хий?
Гаьна ма йиг шена шелал,
Хьо мухьа ма дий?
— Гоьна бале а из хIанз а,
Йоазьа аз цун наб.
Едда сецаг лаца аьнна
Шаео дуз баьб:
«Лай тоххам дузьале хIесса,
Из соцаергьа.
Ша бергба аз цун
тиргIенах,
Юзе возцаргьа».
Со-м цу къаьнаме, цу шаьнна
Дукха кхеран дац.
Со цу шено хIансчул
гIорьагI
МаргIадолларгдац!

ШОВНАШ

Доьх тхо... Доле тхо,
оаха-йоачан
Ца зуем, дIа-хьа тетташ
доьх.
Куре аIоенаш латташ
йолча
Сигагl ккеча гIерташ доьх.
Дукха лайнад хIара аIоено,
Лаьттай, массанена гуш,
Кег ца еш лереча доьно,
МоастагIчуна ка ца луш.
ЧIоагIьенний ух, бале
тоххаш,
ПалгIай тайпаш лорадеш.
Шоай тховнаш тIа, са ца
лоIаш,
Хоьман цIорам йоагIеш.
ДIаяхай из зале зама,
ТIехьенаш а дIаяхай,
ВIоенаш йита, ма е тамаш,
ХIанз шаьрача бах гIалгIай.
Бакьда хIанз а лоеш
хаснаш, —
Цар сийна ва айбу къад,—
Лоам чу латт турпала
аIоенаш,
Къьына бIуххой сийна латт.
Цудуьа доьх тхо, аххан —
бовчан
Ца зуеш, дIа-хьа тетташ
доьх,
Куре аIоенаш латташ йолча
Сигагl ккеча гIерташ доьх.

Эрсий меттала даьккхир
Г. ГАГИЕВ.

•

Шоай хозалла теркам тIеозаш дукха хоза моттигаш исторически памятникаш да Нохч - ГIалгIайчен лаьтта. Царех цаI я гIалгIай лоаман шира юрт — ТIаргам. Дукхача туристашта хIанзар из моттиг, хIана аьлча, цун юххе гIаьна тIехйоал № 102 йола туристски маршрут.

Р. АРСАНУКАЕВА сурт.

•

ТУРИСТИЙ НАЬКЪАШКА ГIОЛЛА

Ерригсоюзни туристически организаце Генеральни Ассамблеи сесс сецамагIа 27 сентябре туризма Ерригсоюзни ди дездела оттадаьд. Нохч - ГIалгIайче а хьайоагIа туризме докхха деакъа юкъехьош, из шерагара-шерага дегIаух, дукхагIа хул цун юкъе деакъа лоацаш бола нах. Республике я туризма а экскурсей а областной совета кулгалдеш йола туристски учреждений бIаргча сеть. Масала, царех я «Грозный», «Беной» яха шинъ турбаза, Грознера, Гудермесера, Сунженски районера кхоъ шинъ бари экскурсейн бюрош, Грознера «Турист» яха автобаза, городера туристий клуб, тIахьожам лоаттабу а эшшача гIо ду а служба.

Укх тIехьарча шерашка туризмах а экскурсех а йола областной совет дина лоархIаю шийна хьалхашка латтача планови декхарех, наха гIулакх дарах, экскурсанташ дукхагIа хилийтарех, цок хьахулача пайда дола декхараш дикка тIехкхоачашдаьд соахка а.

Туристско - экскурсионни организацешка, цар балха юкъе деакъа лоацараш беш бола идеологически, политико - кхетам балара болх хоалуш тоабеннаб. Из болх беча ларде эц КПСС ЦК «Идеологически политико-кхетам баларен болх дIахо а тоабаран бола» сацам.

Совет а цун болхлой а дикагIа, кIоаргагIа тулоацам болаш бе гIерт юрта бахача наха гIулакх дарца бувзабенна болх, профессионально-технически училищай, юкъера образовании луча школий дешархошта гIулакх дар.

Соахка гIулакх даьд 165 эзар саг хилла болча юрташкарча къахьегамхошта, 1990 шера хинна чул 20 эзар сага дукхагIа гIулакх даьд цу шера. Наха езаенна дIаэттарех я гуйран, Iаи замелахь юрташкара къахьегамхой дезалаш туристически бозашка ахар, иштта царна лаьрхIа чакхйоах город йоалийташ, цирке, театре еш йола экскурсеш, вешта аьлча дика культурни программа хул.

Шерагара-шерага дукхагIа хул экскурсеш еш бола нах, соахка уж пхи бIаь эзар хилар, укх шера оаха гIулакх де лерхI 522 эзар совгIа волча сага. Цар никъ беш йола моттигаш а дукхагIа хул, вай республикера къахьегамхой ух мехка шовзткъа совгIа йолча городе. Царех л городаш - турпалаш, Iаьрижача форда юхера, Къулбаседа Кавказе, Закавказья городаш, союзни республикай столицаш. «Турист» яха аьйлема а йолаш хIара шера ух Прибалтика, Украина, Белоруссе городашка, Баку, Волгограде. ХIанз дина бозааш ба «УпалцIено» яха салоIача деношка Каспийски форда тIа ухаш бола поезд.

«Грозный» яхача турбазе салоIаш хул Ерригсоюзни а моттигерча а маршруташа юкъе деакъа лоацараш. Укх шера хьа а йийлла болх беш я «Къулбаседа - Кавказский» яха керда маршрут. «Беной» яхача турбазе моттигерча пхьоалагIча маршрутах салоIаш хул шер-шера вай мехка тхьаь городера нах. ХIанз 1990 шера кхаччалца Нохч - ГIалгIайчене туризм дегIаккувлара перспективни схема оттаеш я, цу тIа болх беш я «Чечингражданпроект» институт. Белгалъяьхай туристашта дукхагIа езаш йола моттигаш, керда салаIара объекташ хьалъяра моттигаш. Из схема чакхъяьккхача ккы тIа а наха гIулакхаш дара боарам дикка лакхагIа хургба. Цул совгIа, «Беной» яха турбаза тоаеш эргаяккха лерхI, иштта хьае лерхI цига бассейн, фински баня.

Лоаман - лыжни туризм дегIайоалаяра лаьрхIад Кезеной - Iам яхачара спортивни комплексах дикагIа пайда эца. Хьаде лаьрхIад лоаман-лыжни наькъаш.

Дукха ба тха нахаца болх бе хоаш бола, шоаш безабаьйта, хьинаре къахьегаш хьабоагIа экскурсоводаш. Масала, царех я Турапина Галина Петровна. Дуккхача шерашна дена штате йоаца экскурсовод йолаш хьайоагIа из. Цул совгIа, из я Гудермесерча экскурсоводаш кийчбеча курсий директор. Иштта дика къахьегарца белгалбаьннаб штате боаца экскурсоводаш Бородин Анатолий Петрович, Водичев Владимир Савельевич, кхыбараш.

Массехк аьлна а доц ала деза самодеятельни туризмах. Вай республикерча тайп-тайпарча предприятешка я 382 туристски секци, эзараш бола нах ба цар балха юкъе деакъа лоацаш. Моттигерча маршрутех никъ бу цар, йоаа революце, тIема сийлена юкъаенна моттигаш. Цул совгIа я ГТО комплекс дIаялара, салоIача деношкара маршруташ.

Шеко а йоацаш теш тхо дIахойолача хана туризм езаш бола нах вай республике дукхагIа хургхиларах.

Л. ШЕННА,
туризмахи экскурсехи йолча областной Совета инструктор.

Нохч-ГIалгIайчен хоза моттигаш

Вай республике бахача наха а арахьара тIабаьхнача хьашашта а дукха хезад Кезеной-Iама хозалах, хIаьта дукха нах а ух цу хозача Iам тIа. ХIаьта никъ бар деаш болча наькха маршрут цу тIа кхоача а лу. Дукхача наха хац Iама малхбузен оагIорахьа дIавахача лоамашта юкъе шера кIоаг болга, на кхоачалу Макажойсая кIоагаца. Цу кIоага буке гIолла Iодоада шера доаца Ахка-тIе яха хий, из хинад Миорсу яхача хихи боккхача шизаца лаьтта кIалхара хьалъяредеттача хихи. Макажой уллача моттиге Ахка-тIе дIаяхкет Ансалту яхача хих, из Андийски Койсух дIаяхкет.

Дикка теркам тIа а божийташ гонахьа хьежача зе йиш я хапо тишъя, хоарцаль гIишлош, цонашта лаьрхIа тоаяь моттигаш, кхай хинна леладаь лаьтта. Цхьан хана цига дукха нах баьхаб. Чеберлоевски общества керттера моттиг хиннай из. Общества керттера юрт хиннай Кезеной-Iама баркI километр мара гаьна йоаца Макажой. Цун гонахьа яда Гаты, Тундух, Буни яха а кхыйола а нах баха моттигаш.

Юрт уллача моттиге лакхача лоам тIа йисай Iохаьрца шин вIоан кхыйола гIишлоши, уж хьалъяьй XIV—XVII бIаьшерашка. ВIоанаш лоам йисте латт, цар никъ бекк бахача гIалашка тIаваха. Ала дела царех цхьа тIала хIалз а латташ хиларах. Ерригача гIалаш тIа хоза дехка сурташ да: гонзанча кулг, гIоарап чу латта жIаргаш, саь сурташ, кхыдараш.

Макажой яхача юрта дуьхьала я Харкарой яхача юрта Iохаьрца гIалаш. Ансалта яхача чIоже тIа Харкаройлоам тIа ягIа Макажое чувоагIа никъ лорабеш хинна вIов. ХIаьта цу юрташ Кезеной-Iаман юкъе хозача моттиге лоам тIа хьалъяьй Кезеной яха комплекс, из XV—XVII бIаьшерашка хьалъяьй. Цига эгара динагIа, хало хайра Iоткъам ца беш ягIа йисай Дауда гIала олаш яр. Иштта Iохаьрцача вIоана лард, кхыйола гIишлош йисай цига.

Кезеной-Iам болчара гIинбухьен - малхбузехьа Дагестане бодача ширача наькъа йисте Макажойски атагIа чувоагIа моттиг лораеш латт Хой яха юрт. Цига а йисай вIов Iохаьрца гIалаш, уж ерригаш а Ахка-тIе яхача хин кIоаргача берда йисте я. ДукхагIа теркам тIаоэаш я 16 метр лакхал дола вIов. Цун пенаш тIа да тайп-тайпара сурташ: жIаргий хьасапе кхо са болаш пенах оахкаш кIоаргдаь даьхна сурташ. Цо теркам тIаоэ шийн тIема хийчоп яьча балконашца. Цох къоасталуш я из вIов Нохч-ГIалгIайчерча кхыча вIовнех.

Къаьстта а сакъердаме да цу моттигашнара Iалам. Макажойски атагIе гуьнашка дадача декъача кIоагий систенах лоархIаш я. Доахан доалладеча дукъ тIа къулбаседера боссаш тIоадал кIеэцагIа йолаш хул, цудухьа цига тIайоала баьцаш шоай тайпара я. Уж я гуртала хьисапера баьцовгIаш, кхыяраш. Гаьнаш цига яц. Цига нийсалу къаьнара баьцаш дагестански головчатка, дымянковый анстиин, кхыяраш. Хой яхача чIоаже цхьан оагIорахьа я дукха йоккха йоаца хьу. Цига тIайоал дикх. Раццэ яха береза, шолхаш, рябина, нийсалу брусника, костяника, кхазарий гаьнаш. Ленке белгалъяьлта гаьнаш а баьцаш а наггахьа мара нийслуш яц вай республике, лорае езаш а я.

Тайп-тайпара я цига нийслуш йола садоала хIамаш а. Ансалта яха хий дIаьхий да форель яхача чкъаьрица. Къьача босешка нийслу кавказски гадюка яха бIехал (из наггахьа мара нийслуш а бац, СССР ЦIеча Книжка тIа дIаязбаь а ба). Цига хул декь, хищникаш лоархIа олхазараш. Нийслу бора, цогал, мосар. ХIаьта къулбехьен босешка хьун юкъе нийслу кавказский акха котам, ча, акха хьакха.

Цига культурно-историческа а Iалама а мехкаленаш хиларех Хойско-Макажойски атагIа хьае лаьрхIад Хойски историко-архитектурни музей-заповедник. ХIана дIадоладе кийчдеш да Хой яхача юрта реставраце балхаш. ХIаьта хала хет моттигерча наха а тIабаьхкача беха Iуша а цигарча наьькане гIишлошка доахан лоаттадар, из ккы тIа а Iатиь царна. Кезеной-Iам бола район Iалама памятник да аьнна дIакхайкаьй, бакъда, заповедника режим лелаяц. Ножай-Юртовски района А. Жданова цIерагIча колхоза хьайбай фермаш Iама юхе латт, из бIех а бу цар. ХIаьта салаIа баьхкача наха а ютт цун юхе во лераш: тишна машина чархаш, аьшкаш, шушаш, кхыяраш.

Юхаш йола моттиг Iалама хоаме я, тIахьа из лорар вай хIаране декхар.

П. АНИСИМОВ,
республиканский краеведчески музея Iалама отдела заведующи;
Р. АРСАНУКАЕВ,
музея бокхатIеола Iалама белхло.

Республике бахача наха хьашташ дикка кхоачашдера, царна из хоза дикагIа дукхагIа тIадуьха тайп-тайпара бартагьаш тегара шоай кхи хьаьнара ца кхедеш къахьегаш хьайоагIа укх шера. Бетта цIен бартарьйна коллективи. ХIамаш тегарашка шоай керттера декхар лоархI заказ де бахкача клиенташта эшача, хоза хеттача, царна товргдолчча тайпара бартагьаш тегар, царца Iимерза, безаме хилар.

«ХIара балха дайнахьа дисциплина тIехдинна хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девзагIа шера социалистически ях а йоаржаь къахьегаш я коллектив. ДIадахача шерашка нийсдича кхы процент гергга лакхъенна мастерий къахьегам оссарле, баркI бетта план 1,5 процент тIехкхоачашъяьй. Соахка цу юкъе хиначул нийсдича 26 процент совгIа дукхагIа гIулакхаш даьд коллективо бахача наха, халуш лакхъенна тегача бартагьаш дикал а.

Дукха ба коллективе шоай гIулакхах дог лазаш, лакха говзал йолаш, общественни вахаре хьинаре деакъа лоацаш бола хIамаш тегараш. Царех дукхагIбараш кагиргхой хьехамчаш а ба.

Коллективе хьенна а йолаш я цхьа хIамаш тегар, шоата хIамаш еча цеха сменни мастер Эдельбиева Вела. Массехк цу мара дац Вела цу цеха болх беш йола, бакъда, къона мастер, КПСС членалла кандидат йола из цеха дикагIболча хьехамчех цаI я. ХIанзале массехк саг Iомаваьа из шийна балха говзали. Шоай хьехамча уллуя а латташ дика болх беш ба уж. ХIаьта хIана Бала Iомаеш я укх шера школа йисте а яьккха бьта цIагIа болх бе еш Абдулазизова Лейла. Раьха я хьона хьехамча хIамах сакхеташ, кадай болх беш, деррига доаза гIерташ йолча шийн ученицаш.

СУРТА ТIА: Эдельбиева Бала (аттехьаргъяр) шийн ученицаца Абдулазизова Лейлаца.

И. ПЛИЕВА сурт.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ДIАХЬОШ ДА 1984 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ЯЗЛУЛГА

Газет шаьра нах шера—4 сома 8 кепиги, ах шера — 2 сома 4 кепиги.

Газет язду «Союзпечатъ» ерригача отделенешка, агентствашка, общественни уполномоченнешка.

Культура хоамаш

«ВАЙНАХ» — ГАСТРОЛАШКА

Нохч - ГIалгIай пачхьалкхен халкаре «Вайнах» яха ансамбль массехк кIира концерташ яьш хилар вай республика районашка. Цуч тахзарашка хьажа торо хилар Сунженски, Урус-Мартановски, Шалински, иштта кхыча районий къахьегамхой. Цул совгIа, Грозне бахача наха а самукъадаьккхар ансамбло.

ХIанз ше Центральни телевиденешка передаче кийчъеш йолча кана «Вайнах» гастролашка йода Украински ССР городашкарна пайка вайнаха хореографически искусство дIайовзийта. Цу ансамбла концерташ лургда Киеве, Днепропетровске, Ворошиловграде, кхыча йоккхача городашка. Цига лургдолча тIьаь аьх концерте эзараш бале эргеташта гургда вайнаьха тIех аьрхе дола, вай мехкарча кхыча къамий халкараш.

•

РЕСПУБЛИКА ХЬАЬШЦА

Республика хьошалгIа вена хилар укх деношка Риге ваха а болх беш а воле поэт Куниев Борис Ильич. Сийлахь - боккхача Даймехка тIема доакъашхо-десантника хинна из тахкарча дийнахьа дукхача поэтически книжкай автор ва. Цун дукхагIйола стихаш — вай замах йола уйлаш, дог чура ца доале тIема ширe шерий дуьцаш. Иштта цо «Эзмо безамаг» я пейзажни а лирикех йола стихаш, боккхача безамца дуьц шийн бера за дIаяха резанашца лаьтта.

Дукха да Куниев стихай сборникаш, царех да «Къонал кхайк», «БIаьстен бIаргаш», «Доге мухи», «Iуйренара тхьар», кхыдараш.

Ше Грозне вена волаш Куниев вIашагIкхийтар Грознерча «Заря» яхача пансионате салаIаш болча нахаца, опытно - экспериментальни заводa къахьегамхошца, кхычарца. Дийцар шийх лаьца, йийшир шийн произведенеш.

ТЕЛЕВИДЕНИ

27 СЕНТЯБРЬ
II ПРОГРАММА

17.45 — «Кердадараш.
17.40 — «Дунен халкъашта мегьера обозрени» (гIалгIай меттала).
17.55 — «Нохч - ГIалгIайче гIолла».
18.15 — «КIалхарвоннаш дела хIама». Фильм.
18.20 — «Экономики кхоа барен дукхьа» (нохчий меттала).
18.50 — Документальни фильмаш.
19.20 — «Вийса дахьаьала хийла шун, бераш!».
19.30 — «Ишта а хул». ГIумиий Пачхьалкхен музыкальни драматически театра спектакль.

28 СЕНТЯБРЬ
II ПРОГРАММА

17.25 — Концерт.
17.35 — Телевизионни фильм.
18.05 — «Сийнача лоамашта кълла». Веденски района Г. К. Орджоникидзе цIерагIча колхозе хьайбаш лелабечарех йола телеочерк.
18.20 — Фильм.
18.25 — «Нохч - ГIалгIайче гIолла».
18.45 — Документальни фильм.
19.05 — «Халкъа тIаьхьена экрани».
19.30 — Киножурнал.
19.40 — «Хьаьха латт коммунисташ» (нохчий меттала).
20.05 — «Вийса дахьаьала хийла шун, бераш!».
20.25 — «Тайпаьллархоне зеттар оттаду. Критикеза ду, хьекам лу...».

РАДИО

27 СЕНТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор».
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — Кавказа халкъий музыка (гIалгIай меттала).
9.15 — «Кхетамца кхевара оагIонаш». Очерк (нохчий меттала).
9.30 — «Къона заманхо» яха радиовыпуск (гIалгIай меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — «Агитатора трибуна» (гIалгIай меттала).
16.10 — «Юрта боахама къахьегамхошта». Концерт (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Юртара вахар» (эрсий меттала).

УКВ:

18.00 — Б. Чеблани. «Ведда дIайийхача, доьхкх са дехкха». Радиоспектакль.
18.50 — Иллеш дIаоал Усманов Имрана.
19.30 — Шерра даьржа нохчгIалгIай иллеши ашараши.

28 СЕНТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.36 — Инструментальни музыка (нохчий меттала).
11.15 — «ХIара ди — уьдаш ю». Репортаж (гIалгIай меттала).
11.30 — Концерт (нохчий меттала).
15.15 — «Барттайнача дезале» яха радиовыпуск (гIалгIай меттала).
15.35 — «Ден тешагIа» (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (нохчий меттала).
16.15 — Халкъа иллеш (гIалгIай меттала).
16.45 — «Нравственни бехкамаш». Беседа (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Кхедаьр лорадеш». Рейд (нохчий меттала).

УКВ:

18.00 — М. Нохчиев, Я. Яндиева. «Кадда тIехьа кадр». Музыкальни передача.
19.13 — «Пхьа». В. Зязиковв дуцар (гIалгIай меттала).
19.29 — Вайнахий - республикашкарча композиторий концерт.

Хаоттам

Тахан республике гIолен Грознен хувцалуш моркаш я йолаш, йоачаи а йолаш, Малхбузехьара секунда 3—8 метр сиха мух з болаш, фегара температура республике гIолла 18—23, Грозне 20—22 градус йовхал а йолаш ха хила мег.

Кхоанен лоамен хувцалуш кхоьленаш а йолаш, йоачаи а йолаш, бе-беча оагIонашкахьара секунда 3—7 метр сиха мух а болаш, фегара температура буйсашка 5—10, деношка 17—22 градус йовхал а йолаш ха латта тарлу.

Метеостанци.

Библиотека вахар

БОЛХЛОЙ ХЬАШТАШ КХОАЧАШДЕШ

Библиотека... Деррига шийн вахар цунца дувзадаь хьайоагIаш я хIанз са юкъа бевзам бола кхалсаг. Тхьо цу совгIа ха дIаенний цо шийна дезаденнача гIулакхл. Из я хIана № 12 йолча «Октябрьнефть» мехкдаьттахой технически литература библиотеке болх беш йола Арцыбашева Татьяна Афанасьевна. Дукхача вай мехкарча мIнгашка яха а из болх бе а бийзаб цу кхалсага. Цун мар Советски Эскара эпсар хиннав, хIаьта из вахвахача йодаш, ше дIа мел яхача алхха шийна дукхабеза билиотекара болх беш хиннай Татьяна Афанасьевна.

Цо болх баьй гаьнарча Камчатке мореходни училищерча библиотеке, Курски, Волгоградски областашка. Пхийтта шу да Арцыбашевас № 12 йолча библиотеке болх бу. «Грознефта» центральни Iилма-технически библиотека филиал я из.

ЛоархIаме моттиг дIалоац «Октябрьнефта» болхлой вахаре юкъаш йолча библиотека, хIана аьлча, ди тIехьа дукха кердадараш хул мехкдаьтта доаккхача технически оагIорахьара, дукха дешаш хул Iилма яхача тайпара дашха дезаш. Цу тайпара моттиг нийсъелча болхлой а цхьабола кулгалдеш бола нах а эттара хьалха библиотеке боагIа, царна шаьра хоа эшача литератураца Арцыбашевас шоаита гIо дергдолга. Цул совгIа, библиотекара шийн керттерча декхарех лерхI цхьайттталагIча пятилетка декхараш кхоачашдарах йола парте а правительства а материалашта, решенешта шерра пропаганда яр, Iилма а техника а тIехьарча толамех, кердадарех дола литература, дикагIйола производственни опыт наха дIайовзийтар.

Пхийтта эзар технически книжка да библиотеке, хIаьта уж дешаш ва 831 саг, царех дукхагIбараш мугIарера болхлой - мехкдаьттахой ба, 645 саг ва уж. Соахка хиначул дукхагIа ба библиотеке дIаязбенна, литература дешаш бола болхлой, на да Арцыбашевас цар теркам Iалаше тIаэза хилар.

Библиотека болхлошта гаргагIа хилийта, цар хьашташ ма хулла дикагIа кхоачашдайта дагахьа «Октябрьнефта» гаьнарча мехкдаьтта цехашка хьаьй дIалхха лела библиотекаш.

Къаьст къаьстта йола информацеш чакхйоах библиотеке керттерча цехашка болх беча начальникашцей, болхагIболча инженерашцей. Цу тайпара библиотека даим а болх беш ва воркI саг. Царех ва цеха инженер А. Б. Ерваш, мехкдаьттех гази йоаккхача пхьоалагIча цеха начальник К. Б. Ерзандин, мехкдаьттех гази йоаккхача шоллагIча цеха воккхагIвола технолог А. В. Ларионов, кхыбараш. Фу болх ба-тe библиотека царна бер? Цехий начальникий, инженерий, технологий балхах дола литература хьадеча царна из довзийташ дола къамаьл хул. Цул совгIа, царга гIолла бувзам лоаттабу цар къахьегача цехашкарча болхлошца а. ХIаьта царна довзийта дукха хIама долаш я библиотека. Дух хьах пхьан книжкай цIераш а я 6784 хилар.

ПаргIата а сатийна а я № 12 йолча библиотеке чувенначоа. Кхо цIа да цун доалахьа. Царех доккхагIчуча лоаттаду книжкаш, шьенне чу читальни зал я, кхоалагIча цIагIа сихен елаенна парга гIулакх деш я библиотекарь.

Дукха выставкаш яйтъю библиотеке, масала соахка ялхайтта выставка кийчйир, хIаьта царех итт тематически яр: «КПСС XXVI съезда материалаш—вахаре», «Мехка исторецара», «КПСС аграрни политика вай хана», кхыяраш. Читальни зале массазара выставка а хинна дIаяхай «Довза керда литература» яха выставка.

Библиотекара декхараш кхоачашдеш санна, дика кхоачаду цу хьинар долча яхалсаго «Октябрьнефть» управлене моттигерча комитета председателла декхараш а.

— Эзар гIулакх хул моттигерча комитета балхаца дувзаденна а, — йоах Татьяна Афанасьевнас. — Бакъда, со на хеташ, со царех лоархIаю.

ЛоархIа ва йоре-м дика болх беш йола саг санна управлене белгалйоахаргъяцар. Хьинаре къахьегарех цунна еннай массехк Сийлен грамота, кхыдола совгIаташ. Иштта къахьегаш, литература гIоаца мехкдаьттахой говзал лакхъеш хьайоагIа библиотекарь Арцыбашева Татьяна Афанасьевна.

С. АРЧАКОВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-65-07; белхахойна секретара — 2-64-68; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-64; культура — 2-64-75; кехаташ — 2-65-64; корректорски — 2-69-68.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-65-07; ответственного секретаря — 2-64-68; отделы: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-64; культуры — 2-64-75; писем — 2-65-64; корректорская — 2-69-68.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка.

СФ02330. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4881.